

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Politické aspekty územní samosprávy – komunální volby
a preferenční hlasování**

Kristýna Čermáková

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Kristýna Čermáková

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce:

Politické aspekty územní samosprávy – komunální volby a preferenční hlasování

Název anglicky

Political Aspects of Local Government – Comunal Elections and Preferential Voting

Cíle práce

Cílem práce je posoudit využitelnost preferenčních hlasů pro kandidáty od voličů v komunálních volbách při interpretaci výsledků voleb a volebního chování. Cíl práce vychází z omezené možnosti charakterizovat volební chování v komunálních volbách na základě pouhých volebních výsledků. Dílčím cílem práce bude interpretovat volební chování elektorátu obcí okresu Benešov na základě distribuce preferenčních hlasů.

Metodika

Práce bude vytvořena na základě dat o distribuci preferenčních hlasů od voličů v komunálních volbách obcí okresu Benešov. Data budou získána prostřednictvím Českého statistického úřadu (dostupné na www.volby.cz). Tato data budou analyzována prostřednictvím základních statistických metod. Sledované období bude ohraničeno roky 1994 a 2014. Případné odchylky od očekávaných výsledků analýzy budou interpretovány na základě závěrů vyplývajících z nestandardizovaných rozhovorů s představiteli místní samosprávy.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Benešov, komunální volby, volební strany, preferenční hlas, zastupitelstvo obce, volební výsledky, variační koeficient

Doporučené zdroje informací

- BALÍK, Stanislav. Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994 – 2006. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. 388 s. ISBN 978-80-7325-144-4.
- BALÍK, Stanislav. Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky. 1. vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. 256 s. ISBN 978-80-247-2908-4.
- ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. Demokracie v lokálním politickém prostoru. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-3061-5.
- KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. Acta Politologica [online]. 2012, Vol. 4, No. 3, s. 315-333. ISSN 1803-8220. Dostupné z <http://acpo.cz/>.
- ŠEDO, Jakub. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? Acta Politologica [online]. 2009, Vol. 1, No. 3, s. 344-365. ISSN 1803-8220. Dostupné z <http://acpo.cz/>.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 ZS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Radek Kopřiva, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 9. 11. 2015

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 20. 11. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Politické aspekty územní samosprávy – komunální volby a preferenční hlasování" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Benešově dne 4.11.2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Radku Kopřivovi za odborné vedení a rady, jež mi poskytl v průběhu zpracování diplomové práce.

Politické aspekty územní samosprávy – komunální volby a preferenční hlasování

Souhrn

Diplomová práce „Politické aspekty územní samosprávy – komunální volby a preferenční hlasování“ je rozdělena celkem do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část představuje a vysvětluje základní pojmy týkající se lokální politiky, podrobně popisuje charakteristiku obce, komunálních voleb a preferenčního hlasování. Dále se tato část zabývá výzkumem lokální politiky pomocí publikovaných článků na různá témata autorů, kteří se lokální politikou zabývají. V této části je využita legislativa a odborná literatura.

Praktická část práce se zabývá charakteristikou okresu Benešov z demografického a socioekonomického pohledu. Hlavní částí práce je analýza volebních výsledků politických subjektů kandidujících v obcích okresu Benešov v roce 2014, především pak preferenčních hlasů kandidátů usilujících o získání zastupitelského mandátu.

Klíčová slova

Benešov, komunální volby, volební strany, preferenční hlas, zastupitelstvo obce, volební výsledky, variační koeficient

Political aspects of local government – municipal elections and preferential voting

Summary

The master's thesis „Political aspects of local government – municipal elections and preferential voting“ is divided into two parts, theoretical and practical. Theoretical part introduces and explains basic concepts of local politics, with detail characteristic of municipalities, municipal elections and preferential voting. This part is also concerned with research of local politics by published expert articles. This part is researched through the legislation and political expert literature.

The practical part is focused on demographical and socioeconomical description of district Benešov. The main part of thesis is the analysis of the voting results in the local elections of the municipalities in the district Benešov in 2014, particularly the preferred votes of candidates aspiring to gain a political seat with a mandate .

Key words

Benešov, municipal elections, voting parts, preferential vote, municipal government, voting results, variational coefficient

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Cíl práce a metodika.....	11
2.1. Cíl práce	11
2.2. Metodika	11
3. Teoretická východiska	12
3.1. Lokální demokracie a její teoretická východiska	12
3.1.1. Obec	13
3.1.2. Velikostní skupiny obcí.....	16
3.1.3. Funkce obce	16
3.1.4. Orgány obce	17
3.1.5. Zastupitelstvo obce.....	17
3.1.6. Rada obce.....	19
3.1.7. Starosta.....	20
3.1.8. Obecní úřad a tajemník	20
3.1.9. Výbory zastupitelstva a komise rady	21
3.2. Volby a jejich komunální kontext	22
3.2.1. Komunální volby.....	25
3.2.2. Volební právo.....	25
3.2.3. Volební dny, vyhlášení voleb.....	25
3.2.4. Volební obvod, volební okrsky	26
3.2.5. Volební strany	26
3.2.6. Kandidátní listiny	28
3.2.7. Volební klauzule	29
3.2.8. Volební formule	29
3.2.9. Volební mandáty	30
3.2.10. Politická participace a volební účast občanů.....	30
3.2.11. Preferenční hlasování	31
3.3. Výzkum lokální politiky	36
4. Analytická část.....	44
4.1. Okres Benešov	44
4.2. Historie okresu Benešov	45
4.3. Demograficko – sociologická charakteristika okresu Benešov.....	46

4.3.1.	Obyvatelstvo	46
4.3.2.	Trh práce a nezaměstnanost	48
4.3.3.	Zdravotnictví.....	51
4.3.4.	Školství.....	51
4.3.5.	Bydlení	52
4.3.6.	Doprava.....	52
4.3.7.	Hospodářství	52
4.3.8.	Cestovní ruch a kultura	53
4.3.9.	Náboženství a národnostní složení obyvatel	54
4.4.	Analýza hlasů pro kandidáty	55
5.	Výsledky a diskuze	58
6.	Závěr	61
7.	Seznam použitých zdrojů	63
7.1.	Literatura	63
7.2.	Internetové zdroje.....	64

Seznam tabulek

Tabulka 1	Vývoj počtu obyvatel okresu Benešov k 31.12.	46
Tabulka 2	Vývoj obyvatelstva.....	47
Tabulka 3	Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku	48
Tabulka 4	Ekonomická aktivita obyvatelstva	49
Tabulka 5	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo podle odvětví	50
Tabulka 6	Nezaměstnanost v okrese Benešov v letech 2009 - 2014	51
Tabulka 7	Obyvatelstvo podle národnosti	54
Tabulka 8	Variační koeficient-volby do místního zastupitelstva 2014 (obce okresu Benešov)	56

1. Úvod

Komunální politika, jako nejnižší stupeň politického systému České republiky, je důležitou součástí politologického zkoumání. Lokální politický proces má své specifické rysy a faktory, které ho odlišují od politiky na celostátní úrovni. Většina autorů, kteří se místní politikou zabývají, se shodují, že je komunální politika často neprávem opomíjena a srovnávána s parlamentní politikou. V posledních letech postupně vzrůstá zájem o tuto oblast a také roste počet publikací a výzkumů zabývajících se komunální politikou.

Vlivu preferenčního hlasování na výsledky hlasování v komunálních volbách již bylo věnováno několik prací. Omezením těchto prací často bývá nedostatek dostupných dat, kdy takto orientované práce vychází hlavně z analýzy volebních dat dostupných na Českém statistickém úřadu. Jednou z možností těchto dostupných dat je analýza vlivu preferenčních hlasů ve volbách do místních zastupitelstev, kdy součástí volebních dat jsou také přehledy hlasů získaných jednotlivými kandidáty. Systém komunálních voleb umožňuje tři možné techniky hlasování, což představuje problém při interpretaci výsledků analýz preferenčních hlasů. Z dostupných dat nelze techniku volby, kterou volič v rámci voleb využil, nijak zjistit. Je pouze známo, kolik hlasů kandidát obdržel. O tom, zda kandidát obdržel hlasy spíše podporou celé listiny nebo takto získané hlasy obdržel přímou podporou svých voličů, se lze jen domnívat. Z dostupných dat se také nedá určit, jakou úlohu mají preferenční hlasy při formování místní politiky, zda jsou výrazem personální stability, či obměny.

Tato práce, zejména její analytická část, je postavena na datech o hlasech pro jednotlivé kandidáty politických subjektů, kteří se v roce 2014 ucházeli o mandáty zastupitelů v případě okresu Benešov. Cílem práce je ověřit využitelnost těchto dat pro interpretaci volebního chování (podpora strany jako celek x podpora jednotlivých kandidátů) a pro vymezení základní charakteristiky místního politického procesu.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cílem práce je posoudit využitelnost preferenčních hlasů pro kandidáty od voličů v komunálních volbách při interpretaci výsledků voleb a volebního chování. Cíl práce vychází z omezené možnosti charakterizovat volební chování v komunálních volbách na základě pouhých volebních výsledků. Dílčím cílem práce bude interpretovat volební chování elektorátu obcí okresu Benešov na základě distribuce preferenčních hlasů.

2.2. Metodika

Práce bude vytvořena na základě dat o distribuci preferenčních hlasů od voličů v komunálních volbách obcí okresu Benešov. Data budou získána prostřednictvím Českého statistického úřadu (dostupné na www.volby.cz). Tato data budou analyzována prostřednictvím základních statistických metod. Sledované období bude ohraničeno rokem 2014. Případné odchylky od očekávaných výsledků analýzy budou interpretovány na základě závěrů vyplývajících z nestandardizovaných rozhovorů s představiteli místní samosprávy.

3. Teoretická východiska

3.1. Lokální demokracie a její teoretická východiska

Veřejná moc se definuje jako „*schopnost autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech subjektů.*“¹ Jejím prvotním nositelem je stát a ten může její část svým rozhodnutím přenechat jiným subjektům. Stát uskutečňuje svou moc prostřednictvím zákonodárných, výkonných a soudních orgánů moci. Veřejná moc vykonávána mimo tyto orgány moci se nazývá veřejná správa, která se realizuje v třech podobách: státní moc, samospráva (územní, zájmová) a jiné veřejnoprávní korporace.

Stát může část své veřejné moci přenechat subjektům nestátního charakteru. Tyto subjekty nazýváme veřejnoprávní korporace. Veřejnoprávní korporace se podílejí na zbývající části veřejné moci mimo moc státní. Veřejnoprávní korporace se dělí na územní (obce a kraje) a zájmové (profesní komory).

Mezi základní prvky samosprávy patří:²

- Území nebo činnost, vůči kterým působí
- Osoby podřazení samosprávě
- Existence samosprávy jako právnické osoby veřejného práva se soustavou samosprávních orgánů
- Vlastní hospodaření a rozpočet

Územní samospráva se považuje za nejnižší stupeň správy. Jejím je úkolem je zajistit, aby opatření byla přijímána co nejbližší občanům, což vychází z tzv. principu subsidiarity.

Zrod územní samosprávy v českých zemích souvisí s revolucí v roce 1848. V tomto roce bylo zrušeno poddanství a vrchnostenská správa. Do roku 1938 se česká územní samospráva příznivě vyvíjela a počet obcí, které se staly nejnižší jednotkou správy, se zvyšoval. Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava zanikla samostatnost, suverenita i teritoriální integrita československého státu, což zasáhlo i demokratický systém. Ani po roce 1945 nebyla česká územní samospráva obnovena, namísto ní se zavedl systém národních výborů a po roce 1948 byla typická integrace obcí a měst do větších celků.

¹ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 11

² BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 12

Obnovení obecní samosprávy přišlo až po roce 1990 jako součást transformačního procesu po roce 1989.³

Územní samospráva se v České republice dělí na základní územní samosprávné celky - obce a na vyšší územní samosprávné celky - kraje. Obě části územní samosprávy jsou zakotveny v Ústavě a dále jsou podrobněji vymezeny v zákoně č.128/2000Sb., o obcích a v zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích.

Základní jednotky územní samosprávy mají různé pojmenování. Označujeme je jako obce, městyse, města a statutární města. Hlavní město Praha má výjimečné postavení, je zároveň vyšším územně správním celkem a jeho postavení upravuje zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze. Tato různá pojmenování mají spíše symbolický význam, není zde velký rozdíl mezi kompetencemi základních jednotek územní samosprávy. Hlavní odlišnost tkví v pojmenování jednotlivých obecních orgánů – např. zastupitelstvo obce/městyse/města/statutárního města.

3.1.1. Obec

Pojem „obec“ má z terminologického hlediska dvojí význam, můžeme jím označit všechny municipality, od Prahy až po nejmenší, anebo se jím označují sídla, která nemají postavení města, městyse nebo statutárního města. Města mívají zpravidla větší pravomoci, které ale nevychází z jejich označení „města“, ale z jejich zařazení do tzv. obcí s rozšířenou působností nebo obcí s pověřeným úřadem.⁴

Zákon č. 128/2000 Sb. definuje obec jako základní územní samosprávné společenství občanů, obec tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Jak bylo již zmíněno, obec je veřejnoprávní korporací. Má vlastní majetek, v právních vztazích vystupuje pod svým jménem a nese zodpovědnost, která vyplývá z těchto vztahů. Dále obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a při plnění úkolů chrání veřejný zájem.

Obec se může stát městem, pokud má alespoň 3 000 obyvatel a pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Kategorie městys není

³ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s. 19-37

⁴ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 20

nijak v zákoně definována, pouze je v zákoně č. 128/2000 Sb. uvedeno, že obec je městysem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády na návrh obce. Dále je v tomto zákoně uveden historický nárok na označení města nebo městyse, kdy obce, které byly oprávněny užívat označení město nebo městys před 17. 5. 1954, mohou toto označení dále užívat, pokud o to požádají předsedu Poslanecké sněmovny, který na jejich žádost také stanoví den, kdy se obce stávají městem nebo městysem (na základě této podmínky nemusí obec, která chce být městem, splňovat podmínku počtu obyvatel). Městysem bychom mohli označit takovou obec, která je velikostí a významem mezi obcí a městem. Pokud dojde ke sloučení obcí, kdy jedna z obcí je městem nebo městysem, nově vzniklá obec se stává městem nebo městysem. Pokud se naopak část města nebo městyse oddělí a vzniknou dvě nebo více obcí, tak obec, které zůstane název dosavadního města nebo městyse, je nadále městem nebo městysem. Posledním typem základních územních jednotek jsou statutární města. Statutární města mají možnost upravit si vnitřní organizaci statutem neboli členit své území na městské obvody nebo městské části, které mají vlastní orgány samosprávy.⁵

Pokud obce spravuje záležitosti, které jsou v zájmu obce a týkají se občanů obce, jedná se o tzv. samostatnou působnost obce. Do výkonu samostatné působnosti obce může stát zasahovat pouze v případě ochrany zákona a pouze způsobem stanoveným zákonem. Také rozsah samostatné působnosti může být omezen pouze zákonem. V rámci samostatné působnosti může obec vydávat obecně závazné vyhlášky. Do samostatné působnosti obce patří např.:

- Hospodaření obce
- Program rozvoje územního obvodu obce
- Rozpočet obce
- Závěrečný účet obce
- Trvalé a dočasné peněžní fondy obce
- Právnícké osoby a organizační složky obce
- Místní referendum
- Obecní policie
- Ustanovení orgánů samosprávy

⁵ Zákon č. 128/2000 Sb.

- Čestné občanství a ceny obce

Jestliže zákon výslovně nestanoví, že se jedná o přenesenou působnost, jedná se vždy o samostatnou působnost obce. Pokud byl zákonem výkon státní správy přenesen (delegován) na územní samosprávu, jedná o přenesenou působnost obce. V rámci přenesené působnosti vydává obec nařízení. Z hlediska rozsahu výkonu přenesené působnosti se rozlišuje několik typů:

- V základním rozsahu (evidence obyvatel)
- V rozsahu pověřeného obecního úřadu (stavební povolení)
- V rozsahu obecního úřadu obce s rozšířenou působností (občanské průkazy a pasy)⁶

Podmínkou, aby obecně závazné vyhlášky a nařízení obce (právní předpis obce) platily, je vyhlášení. Vyhlášení vzniká vyvěšením na úřední desce po dobu 15 dnů. Datum vyhlášení je totožný s prvním dnem vyvěšení na úřední desce. Pokud není stanoveno jinak, tak právní předpisy obce nabývají účinnosti 15. dnem vyvěšení. Obec musí vést jejich evidenci. Obecně závaznou vyhlášku zašle obec po dni vyhlášení Ministerstvu vnitra a nařízení zašle krajskému úřadu.

Do roku 2003 byl výkon části státní správy zprostředkováván okresními úřady. V roce 2003 došlo k reformě veřejné správy a k 31. 12. 2002 došlo ke zrušení okresních úřadů. Pravomoci okresních úřadů byly koncentrovány na krajské úřady a dekoncentrovány na větší obce, nově označené jako obce s rozšířenou působností a obce s pověřeným úřadem. I přesto, že zanikly okresní úřady, tak okresy jako správní jednotky zůstaly.⁷

Podle zákona č. 128/2000 Sb. je občanem obce fyzická osoba, která je zároveň občanem České republiky a která má v obci trvalý pobyt. Občan obce, který dosáhl věku 18 let má také v obci práva. Jedná se např. o právo volit a být volen do zastupitelstev, hlasovat v místním referendu, vyjadřovat se k zasedání zastupitelstva a k návrhu rozpočtu obce a k závěrečnému účtu aj. Na základě mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, může být občanem obce i fyzická osoba, která je cizím státním občanem a je v obci hlášena k trvalému pobytu.

⁶ Zákon č. 128/2000 Sb.

⁷ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 24

3.1.2. Velikostní skupiny obcí

Jednotlivé hranice mezi velikostními skupinami nelze přesně určit, a proto je řada autorů vymezuje odlišně. Pro potřeby této práce je nutné vymezit malé obce a střední a velká města.

Petr Jüptner vymezuje celkem čtyři kategorie obcí. První kategorií obcí jsou malé obce, kde žije maximálně 1 700 obyvatel. Druhou kategorií nazývá menší střední obce a vymezuje ji rozpětím 1 701 až 9 000 obyvatel. Další skupinou obcí jsou větší střední obce, kde se nachází 9 001 až 45 000 obyvatel. Poslední skupina, kterou vymezuje, jsou velká města, kde žije více jak 45 000 obyvatel.⁸ Jaroslav Čmejrek navrhuje pro malé obce rozhraní 2 000 obyvatel, přičemž uvažuje i o podskupině nejmenších obcí do 1 000 obyvatel. Také zákon o obcích č. 128/2000 Sb. se věnuje rozdělení obcí, kdy určuje hranici 3 000 obyvatel pro neměstské obce a města.

V této práci budou malé obce charakterizovány hranicí 2 000 obyvatel a za střední a velká města budou považovány obce nad 10 000 obyvatel.

3.1.3. Funkce obce

Pravomoci obcí na základě přirozené působnosti lze rozdělit celkem do sedmi oblastí. Patří mezi ně: politické, ekonomické, sociální ekologické, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostické.

Politické pravomoci jsou vcelku rozsáhlá skupina, kam patří vyhlášení místního referenda a provedení jeho výsledků, volba a ustavování orgánů obcí, rozhodování o členství v dobrovolných svazcích obcí, vytváření partnerství s dalšími obcemi, udělení čestného občanství, udělování cen, pojmenovávání ulic a jiných veřejných prostranství.

K funkcím, které se vztahují k hospodaření obce, se nazývají ekonomické. Mezi ně patří sestavování rozpočtu, schvalování závěrečného a hospodaření podle rozpočtu, hospodaření s majetkem, zřizování peněžních fondů, zakládání a rušení právnických osob a organizačních složek územních samosprávných celků, poskytování a přijímání darů aj.

⁸ JÜPTNER, P. (2006). Konfrontace teorie koalic s lokální politikou. In *Koalice a koaliční vztahy*. Ed. CABADA, s. 114

Funkce, které mají vztah ke vzdělání, zdravotnictví a kultury se označují jako funkce sociální. Patří k nim: zakládání škol (mateřských, základních a popř. i středních), sportovišť, zdravotních zařízení, pečovatelských domů pro seniory, klubů důchodců, kulturních domů, hřbitovů aj.

Funkce ekologické zahrnují zajišťování čistoty, svoz a likvidace odpadů, odvádění a čištění odpadních vod.

Pravomoc zřizovat obecní policii patří mezi funkce bezpečnostní.

Významná část pravomocí patří mezi funkce infrastrukturní. Do těchto funkcí patří správa, údržba, provozování zařízení, které slouží k uspokojování potřeb občanů. Např. údržba komunikací, vodovodů, kanalizace aj.

Prognostické funkce slouží k přípravě plnění dalších funkcí. Patří mezi ně schvalování programu rozvoje obce, územního plánu, regulačního plánu aj.⁹

3.1.4. Orgány obce

Obec může navenek jednat prostřednictvím svých orgánů. Obec je spravována zastupitelstvem, které je uvedeno v Ústavě. Ostatní orgány obce podrobně popisuje zákon č. 128/2000 Sb. Jsou jimi rada obce, starosta, obecní úřad a zvláštní orgány obce. U měst a městysů se užívá označení zastupitelstvo městyse/města atd. Specifickým typem jsou statutární města. Statutární města jsou samostatně spravována zastupitelstvem města a dalšími orgány, které jsou: rada města, primátor, magistrát a zvláštní orgány města. Městský obvod a městská část má také své zastupitelstvo městského obvodu/městské části, radu, starostu, úřad a zvláštní orgány. Místo místostarosty je zde náměstek primátora.¹⁰

3.1.5. Zastupitelstvo obce

Základním orgánem obecní samosprávy je zastupitelstvo obce. O jeho složení přímo rozhodují občané obce ve volbách. Počet členů zastupitelstva je závislý na počtu obyvatel obce.

- Do 500 obyvatel: 5 – 15 členů
- 500 až 3 000 obyvatel: 7 – 15 členů

⁹ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 30-31

¹⁰ Zákon č. 128/2000 Sb.

- 3 000 až 10 000 obyvatel: 11 – 25 členů
- 10 000 až 50 000 obyvatel: 15 – 35 členů
- 50 000 až 150 000 obyvatel: 25 – 45 členů
- Více jak 150 000 obyvatel: 35 – 55 členů

Mandát člena zastupitelstva vzniká volením a člen zastupitelstva složí před celým zastupitelstvem slib. Při výkonu mandátu není člen zastupitelstva vázán žádnými příkazy. Člen zastupitelstva má tři základní práva:

- Právo iniciativy – má právo předkládat návrhy na projednání, zastupitelstvu, radě, výborům a komisím.
- Právo interpelace – může vznášet dotazy, připomínky a podněty na členy rady, na předsedy výborů, na statutární orgány právnických osob, jejichž zakladatelem je obec, na vedoucí příspěvkových organizací a organizačních složek, které založila obec. Písemnou odpověď musí obdržet do 30 dnů.
- Právo informace – může požadovat od zaměstnanců obce informace, které souvisí s výkonem jejich funkce, informace musí být poskytnuta do 30 dnů.¹¹

Základní povinnosti zastupitele:

- Aktivní účast – člen zastupitelstva je povinen se účastnit zasedání zastupitelstva popř. jiných orgánů, plnit úkoly uložené těmito orgány a hájit zájmy občanů obce.
- Vyvarovat se střetu zájmů – pokud by jeho účast na projednávání a rozhodování o určité záležitosti znamenala výhodu nebo škodu pro něj nebo pro blízkou osobu, je povinen tuto skutečnost sdělit před zahájením jednání daného orgánu obce. Tento orgán poté rozhodne o případném vyloučení člena z projednávání a rozhodnutí.¹²

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích vymezuje pravomoci zastupitelstva. Zastupitelstvo rozhoduje o záležitostech, které patří do samostatné působnosti obce. Jsou jimi např.: schvalování programu a rozpočtu obce, zřizování trvalých nebo dočasných fondů obce, zřizování a rušení příspěvkových organizací a organizačních složek obce, založení nebo rušení právnických osob, vydávání obecně závazných vyhlášek, vyhlášení místního referenda, zřizování a rušení obecní policie, aj.

¹¹ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 68

¹² ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s.40

Zastupitelstvo volí ze svých řad starostu, místostarostu a další členy obce. Dále zřizuje a ruší výbory a volí a odvolává jejich předsedy a členy. Zastupitelstvo se schází podle potřeby, nejméně však jednou za tři měsíce. Jejich zasedání svolává a řídí starosta. Zasedání zastupitelstva je veřejné a o jeho průběhu se pořizuje zápis, podepsaný starostou nebo místostarostou a určenými ověřovateli. Zastupitelstvo se může usnášet, pokud je přítomna nadpoloviční většina všech členů. Pokud se nesejdou po dobu šesti měsíců způsobem, aby byli schopni se usnášet, ministerstvo vnitra je rozpustí. K platnému přijetí rozhodnutí je potřeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů zastupitelstva.¹³

3.1.6. Rada obce

Dalším orgánem v oblasti samostatné působnosti je rada obce. Rada obce je výkonným orgánem, který je svou činností odpovědný zastupitelstvu. Ve věcech přenesené působnosti může rada obce rozhodovat pouze v případech stanovených zákonem. Členové rady jsou voleni z řad zastupitelstva a tvoří ji starosta, místostarosta a další členové (radní). Počet členů rady je vždy lichý – 5, 7, 9 nebo 11 členů a jejich počet nesmí přesahovat třetinu počtu členů zastupitelstva. V obcích, které mají méně jak 15 členů zastupitelstva, se rada obce nevolí. V tomto případě vykonává funkci rady starosta.¹⁴

V zákoně o obcích č. 128/2000 Sb. není stanoveno, jak často se má rada obce scházet, radu obce svolává starosta dle potřeby. K různým bodům svého jednání může rada přizvat člena zastupitelstva nebo jiné osoby. Oproti zastupitelstvu jsou schůze rady obce neveřejné, zápis ze schůze, který podepisuje starosta spolu s místostarostou či jiným radním, se vyhotovuje do sedmi dnů. Rada se může usnášet, jen pokud je přítomna alespoň nadpoloviční většina všech členů, k rozhodnutí či usnesení je potřeba, aby souhlasila nadpoloviční většina všech členů.

Mezi základní pravomoci rady obce patří dle zákona č. 128/2000 Sb. např. příprava návrhů pro jednání zastupitelstva, zabezpečení hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, plnění vůči právnickým osobám a organizačním složkám úkolů zakladatele nebo zřizovatele, vydávání nařízení obce, zřizování a rušení komisí, stanovení počtu zaměstnanců obce v obecním úřadu, stanovení pravidel pro přijímání a vyřizování petic aj.

¹³ Zákon č. 128/2000 Sb.

¹⁴ Zákon č. 128/2000 Sb.

3.1.7. Starosta

Nejvíce viditelným orgánem obce je starosta, starosta zastupuje obec navenek. Starosta je součástí rady a nemá povahu statutárního orgánu, to znamená, že úkony, které vyžadují schválení rady či zastupitelstva může uskutečnit až po jejich schválení. Spolu s místostarostou je starosta volen z řad zastupitelstva absolutní většinou všech zastupitelů a starosta i jeho zástupce musí být občany České republiky. Ze své funkce odpovídá zastupitelstvu.¹⁵

V zákoně o obcích č. 128/2000 Sb. jsou vymezeny pravomoci starosty. Starosta obce se souhlasem ředitele krajského úřadu a v souladu se zvláštním zákonem jmenuje a odvolává tajemníka obecního úřadu a podle zvláštních předpisů stanovuje jeho plat. Dále starosta odpovídá za včasné přezkoumání hospodaření obce, odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce, zabezpečuje výkon přenesené působnosti v obcích, které nemají tajemníka obce, svolává a řídí zasedání zastupitelstva a rady, může svěřit komisi rady část výkonu přenesené působnosti po projednání s ředitelem krajského úřadu aj. Jako nejsilnější pravomoc starosty lze označit svolávání zasedání rady i zastupitelstva. Může určovat, o čem se bude jednat, stanoví pořadí jednotlivých bodů atd. V případě, připadá-li mu, že je usnesení rady nesprávné, může ho pozastavit a předložit tuto věc na nejbližším zasedání zastupitelstva.

Starostu v době jeho nepřítomnosti zastupuje místostarosta, zastupitelstvo může zvolit současně několik místostarostů, kterým svěří různé úkoly. Starosta spolu s místostarostou podepisují obecní právní předpisy.

3.1.8. Obecní úřad a tajemník

Obecní úřad je složen ze starosty, místostarosty/místostarostů, tajemníka obecního úřadu (pokud je tato funkce zřízena) a ze zaměstnanců obce, které jsou zařazeni do obecního úřadu. Rada obce může zřídit odbory a oddělení pro jednotlivé úseky činnosti obecního úřadu. Odbory a oddělení jsou složeni ze zaměstnanců obce zařazených do obecního úřadu.

¹⁵ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 74

Obecní úřad v samostatné působnosti:

- Plní úkoly uložené zastupitelstvem obce nebo rady obce
- Výborům a komisím napomáhá v činnosti
- Vykonává státní správu v přenesené působnosti

Funkce tajemníka se povinně zřizuje v obcích s pověřeným obecním úřadem a v obcích s rozšířenou působností. Ostatní obce si funkci tajemníka mohou zřídit, není to však jejich povinností.¹⁶

Tajemník je zodpovědný starostovi za plnění úkolů jak v samostatné tak přenesené působnosti. Pokud není jeho funkce zřízena či obsazena, plní jeho úkoly starosta. Tajemník nesmí být ve funkci politických stran a politických hnutí. V zákoně č. 128/2008 Sb. je vymezen okruh pravomocí tajemníka, mezi které patří např. zajišťování výkonu přenesené působnosti, vyjma těch věcí, které jsou ze zákona svěřeny radě nebo zvláštním orgánům obce, plnění úkolů, které mu uložilo, zastupitelstvo, rada nebo starosta, podle zvláštních právních předpisů stanovuje platy zaměstnancům obce zařazeným do obecního úřadu, vydávání spisového, skartačního a pracovního řádu obecního úřadu aj., při zasedání zastupitelstva a schůzí rady má poradní hlas.

3.1.9. Výbory zastupitelstva a komise rady

Výbory

Jako své iniciativní a poradní orgány může zastupitelstvo zřídit výbory. Výbory svá stanoviska a návrhy předkládají zastupitelstvu. Povinností zastupitelstva obce je zřídit vždy finanční a kontrolní výbor. V obci, kde žije alespoň 10 % občanů, kteří se hlásí k národnostní menšině, musí zastupitelstvo také zřídit výbor pro národnostní menšiny. Předsedou výboru je člen zastupitelstva. Ze své činnosti se výbor zodpovídá zastupitelstvu a plní úkoly, které mu zastupitelstvo uloží. Počet členů výborů je lichý, scházejí se dle potřeby a usnesení výboru je platné, pokud souhlasí nadpoloviční většina všech jejích členů. Usnesení se vyhotoví písemně a podepisuje jej předseda výboru.¹⁷

Finanční výbor provádí kontrolu hospodaření obce s majetkem a finančními prostředky a plní další úkoly od zastupitelstva. Kontrolní výbor kontroluje plnění usnesení

¹⁶ Zákon č. 128/2008 Sb.

¹⁷ Zákon č. 128/2008 Sb.

zastupitelstva a rady obce, dále kontroluje dodržování právních předpisů ostatními výbory a obecním úřadem v samostatné působnosti a plní další úkoly uložené zastupitelstvem. Finanční i kontrolní výbory musí být nejméně tříčlenné, jejich členem nemůže být starosta, místostarosta, tajemník a ani osoby, které provádí rozpočtové a účetní práce na obecním úřadě.¹⁸

Další výbory, které může obec zřídit, ale již nejsou její povinností, jsou osadní nebo místní výbory. Osadní výbor jsou zřizovány v částech obce a musí mít také minimálně 3 členy a celkový počet jeho členů stanoví zastupitelstvo obce. Členové osadního výboru jsou občané části obce přihlášení k trvalému pobytu v části obce a předsedu zvolí zastupitelstvo z jejich členů. Podle zákona č. 128/2000 Sb. je osadní výbor oprávněn předkládat zastupitelstvo obce návrhy, které se týkají rozvoje a rozpočtu části obce, dále se vyjadřuje k návrhům předkládaným zastupitelstvu a radě k rozhodnutí, vyjadřuje se k připomínkám a podnětům, které předkládají občané obce orgánům obce.

Komise

Jako své poradní a iniciativní orgány může rada obce zřídit tzv. komise. Pokud byl komisi svěřen výkon přenesené působnosti, je komise výkonným orgánem. Komise je zodpovědná ze své činnosti radě obce a předkládá jí svá stanoviska a náměty, ve výkonu přenesené působnosti je zodpovědná starostovi. Pokud byl komisi svěřen výkon přenesené působnosti, je komise výkonným orgánem. Předsedou komise může být osoba, která prokázala zvláštní odbornou způsobilost ve svěřených věcech v oblasti přenesené působnosti. Komise se usnází většinou hlasů všech svých členů, které jmenuje rada obce. Příkladem komise je komise přestupková, jejímž předsedou může být pouze osoba s právnickým vzděláním nebo osoba se zkouškou zvláštní odborné způsobilosti.¹⁹

Zastupitelstvo nemůže zřizovat komise a rada nemůže zřizovat výbory, pokud v obci není rada, komise zřizuje starosta.

3.2. Volby a jejich komunální kontext

Volby patří k základním znakům zastupitelské demokracie, umožňují občanům vybírat mezi jednotlivými politickými stranami a kandidáty, a tím ustanovit legitimní

¹⁸ Zákon č. 128/2000 Sb.

¹⁹ Zákon č. 128/2000 Sb.

politické a správní orgány. Prostřednictvím voleb se zjišťuje aktuální rozložení politických sil a zajišťuje se jim odpovídající reprezentace. Mezi hlavní funkce voleb patří kontrolní funkce, kdy občané pravidelným opakováním voleb získají možnost kontrolovat dané orgány a v případě nespokojenosti je mohou vyměnit, dále legitimizační funkce, kdy občané ve volbách dávají podporu určitým stranám a také svou účastí ve volbách vyjadřují svůj vztah k politickému systému a v neposlední řadě funkce integrační, kdy dochází k integraci různých zájmů, cílů a priorit jednotlivých politických stran.²⁰

Volby jsou založeny zásadě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Všeobecná zásada znamená, že právo volit (aktivní volební právo) a být volen (pasivní volební právo) mají všichni občané, kteří dosáhli určitého věku. Zásada rovnosti znamená, že všichni voliči jsou si rovni, jak z hlediska počtu hlasů, kterými disponují, tak i z hlediska jejich váhy. Přímé volební právo znamená hlasování voličů přímo pro jednotlivé kandidáty nebo kandidátní listiny. V nepřímých volbách občané volí pomocí kolegia volitelů (např. volba prezidenta v USA). Volby musí být svobodné. Volič musí mít svobodu výběru mezi několika stranami a kandidáty, nesmí být na něj vyvíjen nátlak pro odevzdání hlasu pro určitou stranu či kandidáta a musí mít přístup k informacím o kandidátech, aby si vytvořil vlastní úsudek. Jeho volbou mu nesmějí vzniknout žádné výhody ani nevýhody. S touto zásadou souvisí, že se volby provádí tajným hlasováním. Musí být zaručeno, že se nikdo nedozví, jak voliči volili. Tento princip platí i při zveřejnění volebních statistik.²¹

Ve volbách se používají dva základní volební systémy: většinový a proporcionální. V poslední době se často využívaly výhody obou těchto systémů a tím vznikl systém smíšený. **Většinový volební systém** je starší, používal se již v 5. století p. n. l. Ve většinovém volebním systému se používají jednomandátové obvody, jejich počet odpovídá počtu poslaneckých mandátů ve sněmovně. Základní pravidlo tohoto systému zní: „Vítěz bere vše.“ Kandidát, který získá nejvíce hlasů, získává mandát. V parlamentě je jediným poslancem za volební obvod a tím zastupuje i voliče, kteří pro něj nehlasovali. Tento systém vede ke snížení počtu politických stran, zpravidla dochází k politickému dualismu, kdy spolu dvě strany neustále soupeří o moc. Pokud chtějí strany ve většinovém systému

²⁰ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s.51

²¹ ČMEJREK, Jaroslav a kol. *Moderní společnost a problémy politiky*. 2010, s. 159 - 160

uspět, musí se přeměnit ve velké všelidové strany, aby zastoupily co nejširší vrstvy společnosti. Vládu tvoří velmi malý počet stran, často jen jedna jediná. Hlavním nedostatkem systému je, že nedostatečně odráží rozložení politických sil a že menšiny jsou nedostatečně zastoupeny v parlamentu. Systém je také nepříznivý pro nově vzniklé strany. Mezi jeho výhody patří jednoduchost a úzké sepětí poslanců s jejich volebními obvody. V České republice se používá pro volby do senátu.²²

Systém poměrného zastoupení má velké, vícemandátové volební obvody. Pro jednotlivé volební obvody připraví politická strana kandidátní listiny. Počet míst na listině odpovídá počtu mandátů, které se v obvodě rozdělují. Voliči se rozhodují pro strany (jejich kandidátní listiny) a ne pro jednotlivé kandidáty. Následně se mezi jednotlivé strany rozdělí mandáty. Toto rozdělení poměrně přesně odpovídá volebnímu výsledku. Jedná se o nejdynamičtější a nejspravedlivější přenášení vůle obyvatelstva do politického systému. Hlavní výhodou systému je, že umožňuje přesněji určit rozložení politických sil a zajistit jim odpovídající parlamentní zastoupení. Dále také ulehčuje vytváření nových politických stran. Systém je výhodný pro společnosti s menšinovými zájmy, umožňuje zastoupení menších politických stran. Mezi nedostatky poměrného volebního systému patří tříštění politické moci, kdy je vláda tvořena z více stran a je méně stabilní - vládní strany mezi sebou uzavírají koaliční dohody, které jsou velmi obtížné a zdlouhavé. Dalším nedostatkem je možnost působení radikálních sil využívající výhody demokracie, ale snažící se o její oslabení či zničení. Aby se těmto nedostatkům zamezilo, tak je systém zpevňován různými mechanismy, např. klauzulí (strana musí dosáhnout určité voličské podpory, nejčastěji pěti %). Další nevýhodou systému je, že volič nemůže ovlivnit výběr jednotlivých kandidátů, volí pouze stranu. Proto je systém doplněn mechanismem osobních preferencí, při jejich přidělení může volič ovlivnit pořadí kandidátů na listině a popř. volit kromě určité strany i kandidáty z jiných stran. Systém je při přepočítávání volebních výsledků a rozdělování mandátů velmi složitý. Používá se při volbách do poslanecké sněmovny a při komunálních volbách.²³

²² ČMEJREK, Jaroslav a kol. *Moderní společnost a problémy politiky*. 2010, s. 161 - 162

²³ ČMEJREK, Jaroslav a kol. *Moderní společnost a problémy politiky*. 2010, s. 163 - 164

3.2.1. Komunální volby

Volby do zastupitelstev obcí v České republice upravuje zákon č. 491/2001 Sb. Tento zákon vychází z vývoje komunálních voleb po roce 1990 a první volby, které se konaly podle tohoto zákona, proběhly v roce 2002. *Zákon č. 491/2011 Sb. upravuje v souladu s právem Evropských společenství podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb do zastupitelstev obcí a rozsah soudního přezkumu pro volby do zastupitelstev obcí.*²⁴

Pro období po roce 1990 lze komunální volby charakterizovat takto: „*konají se tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení na čtyřleté funkční období.*“²⁵

Zákon č. 491/2001 Sb. vymezuje základní pojmy komunálních voleb jako aktivní a volební právo, volební dny a vyhlášení voleb, volební obvod a okrsky, volební orgány, volební strany, kandidátní listiny, průběh hlasování, vznik a zánik mandátu a jiné pojmy, které se pojí s komunálními volbami. Tyto pojmy jsou podrobněji rozpracovány v následujících podkapitolách.

3.2.2. Volební právo

Právo být volit a být volen souvisí se zákonem č. 128/2000 Sb., kde je vymezen pojem občan obce a jeho práva. Právo volit, tedy aktivní volební právo a být volen, pasivní volební právo, má občan obce, který je přihlášen v obci k trvalému pobytu a který dosáhl alespoň v den voleb osmnáctého roku. Právo volit a být volen má nejen státní občan České republiky, ale od roku 2001 na základě mezinárodní úmluvy i občan jiného státu, pokud je v obci přihlášen k trvalému pobytu. Překážkou výkonu volebního práva dle zákona č. 491/2001 Sb. může být omezení svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody, zbavení způsobilosti k právním úkonům, omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu a výkon vojenské základní nebo náhradní služby.

3.2.3. Volební dny, vyhlášení voleb

Volby do zastupitelstev obce vyhlašuje prezident České republiky nejpozději 90 dnů před jejich konáním. Vyhlášení voleb se zveřejňuje ve Sbírce zákonů a den, kdy byla rozeslána část Sbírky zákonů, která obsahuje rozhodnutí o vyhlášení voleb, se považuje za

²⁴ Zákon č. 491/2001 Sb.

²⁵ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 85

den vyhlášení voleb. Volby do zastupitelstev se konají ve dvou dnech, kterými jsou pátek a sobota. V pátek začíná hlasování v 14:00 a končí ve 22:00, v sobotu hlasování probíhá od 8:00 do 14:00.

3.2.4. Volební obvod, volební okrsky

Za důležitý znak poměrného volebního systému je považována velikost volebního obvodu, která se poměruje na základě počtu mandátů, které se v daném obvodu rozdělují. Rozlišují se tři kategorie velikosti volebních obvodů: nízká (2 – 4 mandáty), střední (5 – 9 mandátů) a vysoká (10 a více mandátů). Čím je větší velikost obvodu, tím proporcenější jsou volební výsledky.²⁶

Každá obec tvoří jeden volební obvod, ale mezi pravomoci zastupitelstva obce patří vytvoření více volebních obvodů. Zastupitelstvo obce může této pravomoci využít nejpozději 85 dnů před konáním voleb. Více volebních obvodů může být vytvořeno tak, aby se obci do 10 000 obyvatel volilo v každém obvodu nejméně pět zastupitelů, v obci do 50 000 obyvatel nejméně sedm zastupitelů a v obci, kde žije více jak 50 000 obyvatel, nejméně devět členů zastupitelstva.

Pro odevzdání hlasů se v každé obci zřizují volební okrsky. Tyto okrsky jsou stálé a lze je měnit pouze v případech vymezených v zákoně. Volební okrsky jsou vytvořeny tak, aby zahrnovaly cca 1000 voličů, a spolu s volební místností je stanovuje starosta obce.²⁷

3.2.5. Volební strany

Termín volební strana se používá od roku 1990. Dle zákona č. 491/2011 Sb. volební stranou mohou být registrované politické strany, politická hnutí a jejich koalice, nezávislí kandidáti, sdružení nezávislých kandidátů, sdružení politických stran nebo politických hnutí a nezávislých kandidátů. Politické strany a politická hnutí mají určitý vývoj a organizační stabilitu. Naopak ostatní formy sdružení či koalic jsou značně proměnlivé, jedná se sdružení, která vznikla pro určitý účel a často nedisponují organizační strukturou. Každá politická strana a každé politické hnutí může být součástí pouze jedné volební strany na jedné listině. Každý kandidát může být pouze na jedné listině a v jednom obvodu. Politické strany nemusí splňovat žádné další podmínky ke kandidatuře k obecním volbám. Naopak nezávislí kandidáti a jejich sdružení musí ke kandidátní listině připojit

²⁶ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 92

²⁷ Zákon č. 491/2001 Sb.

také petici, kterou podepsali voliči podporující jejich kandidaturu. Volební strana může uvést pouze tolik kandidátů, kolik je počet volených zastupitelů volebního obvodu.

Politické stranictví je neodmyslitelnou součástí zastupitelské demokracie. Politické strany mají za cíl dobýt moc nebo se podílet na jejím vykonávání, získat hlasy ve volbách, dobýt poslanecká a ministerská křesla a utvořit vládu. Naproti politické straně stojí nátlakové skupiny, které mají za cíl ovlivňovat politickou moc a vyvíjet na ní nátlak. Nátlakovým skupinám stačí vyvíjet tlak, aniž by převzaly místo politickým stranám.²⁸ Hlavní funkce politických stran spočívá ve zprostředkování mezi občany a politickou mocí. Prostřednictvím politických stran probíhá participace občanů na demokratickém procesu nejen ve smyslu, že se strany ve volbách uchází o přízeň občanů a ti si mezi nimi vybírají. Politické strany sdružují politicky aktivní občany, kteří mají společné názory, postoje, zájmy a cíle. Politické strany představují nástroj integrace společnosti a odráží politickou vůli lidu, protože se ve volbách snaží získat co největší podíl na moci a veřejné správě, hájí zájmy svých stoupců a uskutečňují jejich cíle.²⁹

Hlavní rozdíl mezi lokálním a národním politickým prostorem je, že v politice na národní úrovni má hlavní význam organizace a struktura než osobnosti, zatímco v lokálním politickém prostoru to bývá naopak. Jedná se hlavně o venkovské obce a menší města, kde dochází ke změnám hlavních politických subjektů, aniž by docházelo ke změně klíčových osobností v lokálním politickém prostoru.

Parlamentní strany na komunální úrovni mají slabou členskou základnu, a proto se při sestavování listin neobejdou bez nezávislých. Do voleb je nejvýhodnější vstupovat s co nejvíce zaplněnými kandidátními listinami. Toto však není jediný důvod zařazování nezávislých do kandidátních listin obecních voleb parlamentními stranami. Dále se snaží o vylepšení své image, protože v obecních volbách je pro voliče důležitější osobnosti než politické ideje a programy. Čím větší je obec, tím se počet nezávislých na kandidátních listinách parlamentních stran snižuje. Pro nezávislé také existují výhody, proč se nechávají zapisovat na kandidátní listinu pod parlamentní stranu. Mohou se tak vyhnout nutnosti petice voličů, kteří podporují jejich kandidaturu. V menších obcích také lze najít

²⁸ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. 1997, s. 19

²⁹ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s.65

kandidátní listiny parlamentních stran složených pouze z nezávislých. V obcích do 1 000 obyvatel se parlamentní strany vyskytují zřídka.³⁰

Nezávislí kandidáti a jejich sdružení, kteří sami vytvářejí kandidátní listiny, jsou jednou z hlavních charakteristik lokálního politického prostředí. V malých obcích nezávislí představují hlavní a někdy i jediný způsob formování politických subjektů a ve větších obcích doplňují stranické spektrum. Čím je větší obec, tím se jejich úloha snižuje. Sdružení nezávislých kandidátů nemívá organizační strukturu a kontinuitu politického působení. Sdružení, která primárně nevznikla pro politické účely, ale vznikla např. v zájmové oblasti, bývají stabilně fungující.³¹

3.2.6. Kandidátní listiny

Existuje několik typů kandidátních listin. Prvním typem jsou **přísně vázané kandidátní listiny**, kdy volič nemůže měnit pořadí osob na listině a ani nemůže hlasovat pro kandidáty z různých listin. Dalším typem jsou **vázané kandidátní listiny**. V tomto druhu listin už volič může udělovat své preference, ale stále nemůže dávat preference kandidátům z různých stran. V tomto typu listiny už může částečně ovlivnit, kdo se za danou stranu stane poslancem. Posledním typem listin jsou **volné** (otevřené, neblokované) **kandidátní listiny**, ve kterých může volič volit kandidáty z různých stran. V komunálních volbách do zastupitelstev se využívá posledního typu kandidátních listin, tedy volné kandidátní listiny.³²

V případě voleb do obecního zastupitelstva má volič k dispozici tzv. vícenásobný hlas neboli panašování. Může tak volit tolik kandidátů, kolik má zastupitelstvo obce členů, a může hlasovat pro kandidáty z jakékoliv volební strany. Volič má tedy celkem tři způsoby, jak provést volbu:

- Na hlasovacím lístku označí jednu volební stranu, čímž dá hlas každému kandidátovi té strany
- Nebo označí jednotlivé kandidáty z různých volebních stran, čímž každý z nich získá jeden hlas

³⁰ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s. 68-72

³¹ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s. 74-75

³² BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 95

- Anebo může předchozí dva způsoby zkombinovat. Označí jednu volební stranu a z ostatních stran několik jednotlivých kandidátů. Hlas tedy získají všichni jednotliví označení kandidáti a z označené volební strany tolik kandidátů, kolik zbývá do počtu členů zastupitelstva po odečtení jednotlivě označených kandidátů v pořadí, v jakém jsou uvedeni na listině.³³

3.2.7. Volební klauzule

Volební (uzavírací) klauzule je typickou charakteristikou poměrného volebního systému. Jedná se o „zákonem stanovenou hranici, kterou musí politický subjekt překonat, aby byl zařazen do procesu rozdělování mandátů.“³⁴ Volební (uzavírací) klauzule představuje minimální počet hlasů ze všech platných hlasů, které musí politická strana získat. Volební klauzule byla v České republice zavedena v roce 2001 a byla stanovena na 5 %. Ke kandidátním listinám, které získaly méně jak 5 %, se nepřihlíží. Hranice uzavírací klauzule může být snížena, pokud tuto hranici nepřekročily aspoň dvě kandidátní listiny, postupně se hranice snižuje o 1 % až do splnění podmínky. Pokud byla k volbám podána pouze jedna kandidátní listina, k hranici 5 % se nepřihlíží.³⁵ Stanovení této hranice má význam především u větších zastupitelstev, u menších se projevuje tzv. přirozený práh.

3.2.8. Volební formule

Volební formule znamená převádění odevzdaných hlasů na mandáty. Volební formule je také jedna z hlavních charakteristik poměrných systémů a dělí se na volební kvóty a volební dělitele. V České republice se využívá systém volebního dělitele. Volební dělitel vychází z předpokladu, že na získání křesla by měl mít nárok ten subjekt, který vykazuje nejvyšší průměr hlasů na mandát. Volební zisk subjektu se postupně dělí řadou čísel, přičemž mandát je přidělen vždy straně vykazující nejvyšší aktuální průměr na mandát. Od roku 2001 se používá d'Hondtova volební formule. V této formuli se odevzdaný počet platných hlasů dělí postupně čísly 1,2,3 ...n, kdy „n“ představuje počet kandidátů na listině.³⁶

³³ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 97

³⁴ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 98

³⁵ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s.63

³⁶ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 101-102

3.2.9. Volební mandáty

Od roku 1990 platí, že mandát člena zastupitelstva vzniká jeho zvolením, ke kterému dojde ukončením hlasování. Mandát člena zastupitelstva zaniká několika způsoby:

- Člen zastupitelstva odmítne složení slibu nebo složí slib s výhradou
- Člen podá písemnou rezignaci, která se chápe jako den, kdy starosta tuto písemnou registraci obdrží, rezignaci člena zastupitelstva není možné vrátit
- Člen zastupitelstva zemře
- Dále zaniká prvním dnem voleb do zastupitelstva nebo dnem sloučení obcí nebo připojení obce k jiné obci.

Dalšími případy, kdy může mandát člena zastupitelstva zaniknout je, když člen zastupitelstva přestal být volitelný (např. změnil trvalé bydliště), dále z důvodu neslučitelnosti funkcí a z důvodu pravomocného rozhodnutí soudu, kterým je člen odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Pro tyto tři případy se zánik mandátu vyslovuje na nejbližší schůzi zastupitelstva.³⁷

3.2.10. Politická participace a volební účast občanů

Participace občanů na lokální politické úrovni se obvykle zkoumá ve třech rovinách. První rovina je účast ve volbách neboli volební participace. Druhá rovina zahrnuje další formy participace jako členství v politických stranách, zapojení do volebních a jiných aktivit politických stran, kontakty s politickými vůdci, účast na politických diskusních fórech aj. Třetí rovina je zapojení občanů do veřejného života.³⁸

Volební účast je považována za jedno z hlavních kritérií funkčnosti demokratického systému. Termín volební účasti někteří autoři považují za synonymum politické participace, naopak někteří autoři tyto dva termíny oddělují. Stanislav Balík ve své publikaci uvedl, že volební účast je jedním z projevů občanské participace, která se projevuje i jinými formami, např. členstvím v zájmových skupinách. Volební účast se vyjadřuje procentuálním podílem voličů, kteří si vyzvedli obálku pro odevzdání svého hlasu (platného i neplatného), ve vztahu ke všem občanům s volebním právem. Výše volební účasti je proměnlivá. Obecně se vyčleňují ovlivňující faktory míry volební účasti.

³⁷ Zákon č. 491/2001Sb.

³⁸ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 2010, s. 77-78

Patří mezi ně: právní podmínky, typ volebního systému (většinové účast snižují, proporční účast zvyšují), politický systém, typ stranického systému (bipartismus účast snižuje, multipartismus naopak zvyšuje). Mezi další faktory patří četnost voleb, geografické a klimatické podmínky, sociálně demografické faktory aj.³⁹

Volební účast závisí na typu voleb. Nejméně důležité volby pro voliče jsou volby do Evropského parlamentu. O něco málo vyšší volební účast mají volby do Senátu. Tyto volby se označují jako druhořadé, protože v nich zpravidla bývá nízká volební účast občanů. Vyšší volební účast bývá u voličů při volbách do Poslanecké sněmovny, hodnoty volební účasti při srovnání s druhořadými volbami dosahují až dvojnásobných hodnot. Účast v obecních volbách je o něco málo nižší než v poslaneckých volbách. Občan se tedy identifikuje nejen se svým státem, ale i se svou obcí, která je jeho přirozeným sociálním a politickým prostorem.

Na počátku 90. let byla volební účast vysoká. Od té doby má ale v případě parlamentních i obecních volbách klesající tendenci. Pro komunální volby platí nepřímá úměra mezi velikostí obce a volební účastí. Malé obce bez statutu města dosahují ve volbách vyšší volební účasti a její pokles je také mnohem menší.

3.2.11. Preferenční hlasování

V komunálních volbách není z dostupných volebních dat možné zjistit, zda byl kandidátům udělen preferenční hlas (kandidát byl zakřížkován) nebo mu byl udělen hlas jako členovi příslušné kandidátní listiny (byla zakřížkována celá strana). Značná volnost při výběru techniky volby znesnadňuje interpretaci výsledků analýz preferenčního hlasování. Z dostupných dat nelze zjistit, jakou techniku volby volič použil. Je pouze známo množství získaných hlasů jednotlivých kandidátů. Lze se pouze domnívat, zda je volební výsledek důsledkem podpory celé listiny, jež je kandidát členem nebo zda byly hlasy uděleny přímo kandidátovi.⁴⁰

Motivace voliče pro výběr kandidáta může být různá a může mít různý dopad na schopnost zachovat či obměnit personální složení voleného orgánu. Pomocí preferenčního hlasování by mohlo dojít k průniku nových osobností do politiky, což je chápáno jako

³⁹ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 165 - 166

⁴⁰ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 317

zdroj obměny. Druhým názorem je, že naopak možnost preference by mohla obměně bránit, protože z kandidátů na nevolitelných místech mají větší šanci se prosadit známé osoby. Odevzdání hlasu pro níže postaveného kandidáta má často význam pouze symbolický. Výše postavení kandidáti jsou značně zvýhodněni.⁴¹ Analytické práce, které pracují s počty hlasů pro kandidáty a které se zabývají charakteristikou stranické nebo personální stability či nestability, mohou vyvodit pouze přibližné názory. Tyto metody pracují především s pozicí kandidátů na listině. Základní otázkou těchto výzkumů je, zda voliči zvolí prostřednictvím preferenčních hlasů kandidáta na zastupitelský post z nevolitelného místa. Touto otázkou se zabýval Stanislav Balík, který použil metodu nevolitelných míst. Nevolitelné místo znamená místo, z něhož by se kandidát při rovnoměrném počtu hlasů všech kandidátů daného subjektu nestal zastupitelem. Jeho práce je postavena na kandidátech, který z nevolitelného místa kandidátní listiny získali mandát. Tito kandidáti se nazývají tzv. preferenčními zastupiteli. Tuto metodu použil Balík v případě analýzy výsledků voleb v letech 1996 – 2006 v okrese Šumperk. Výsledkem jeho práce bylo zjištění významného vlivu preferenčních hlasů k zvolení preferenčních zastupitelů ve dvou třetinách zkoumaných obcí. Při práci také ověřoval předpoklad, že v malých obcích bude podíl preferenčních zastupitelů vyšší než v obcích středních a velkých. V malých obcích se voliči a kandidáti většinou dobře znají. Tento předpoklad Balík nepotvrdil. Zjistil, že existuje velmi malá, popř. nedoložitelná souvislost mezi velikostí obce a vlivem preferenčních hlasů. Doložil to na příkladu velkých obcí (Mohelnice, Šumperk a Zábřeh), které mají obdobný podíl preferenčních zastupitelů jako obce mnohem menší.⁴² Jeho práce je podrobněji rozebrána v následující kapitole.

Hlasy pro kandidáty a jejich pozice na listině byly také základem práce Jakuba Šeda, který analyzoval výsledky voleb 2002 – 2006 v osmi městech České republiky. Čtyři města byla vybrána ve velikosti 15 – 40 tisíc obyvatel a zbylé čtyři města byla vybrána s více jak 50 tisíci obyvateli. Analýza byla zaměřena na kandidáty, kteří se v komunálních volbách ucházeli o znovuzvolení. Mezi vybraná kritéria analýzy byly kromě pozice kandidáta (člena končícího zastupitelstva) na listině (volitelné či nevolitelné místo) také dosažení 110% hlasů oproti průměru hlasů na jednoho kandidáta listiny (dle zákona o

⁴¹ ŠEDO, J. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*. 2009. 1(3):), s. 346

⁴² BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 170 - 174

volbách zastupitelstev obcí musí kandidát na nevolitelném místě listiny obdržet alespoň 110% hlasů oproti průměru hlasů na jednoho kandidáta na listině, aby byl posunut na první místo listiny, za předpokladu, že jiný z kandidátů nedosáhl vyššího volebního zisku). Volební podpora byla posuzována z hlediska nutného překročení stanovené hranice pro kandidáty z nevolitelného místa kandidátní listiny, ale také i za předpokladu, že by tato mez nebyla legislativně stanovena a mandáty obdržené volební stranou by byly rozdělovány pouze na základě množství hlasů. Práce došla k závěru, že ve sledovaných obcích přispívají preferenční hlasy k personální stabilitě místních politických systémů.⁴³

Hodnocení dat na základě dat získaných šetřením voličů

Obecně lze předpokládat, že voliči využívají preferenčních hlasů, aby zajistili svou vlastní politickou reprezentaci kandidáty, u kterých se domnívají, že jsou vhodné zastupitelé svých vlastních politických zájmů. Obecně lze předpokládat, že v malých obcích voliči ve větší míře využívají preferenčních hlasů, tedy křížkování kandidátů. Politické prostředí se v malých obcích vyznačuje úzkým sociálním prostředím, z kterého pramení tzv. sousedský efekt, kdy se lidé vzájemně znají. Občané malých obcí tedy místní politiku vnímají v personální rovině. V případě velkých měst není osobní známost s politicky angažovanými občany běžná. V případě větších měst rozhoduje o složení místního politického sboru spíše identifikace voliče se stranou, popř. s jejím lídrem. V tomto případě by docházelo k menší podpoře jednotlivých kandidátů strany a k větší podpoře strany jako celku.⁴⁴

Hodnocení dat na základě volebních dat

K nepřímému hodnocení dat je možné využít variační koeficient, který se vypočte z hlasů jednotlivých kandidátů na listině dle dat ČSÚ. Malý rozptyl preferenčních hlasů oproti jejich průměrnému množství na jednoho kandidáta listiny by měly vykazovat strany volené jako celek. Variační koeficient v tomto případě dosáhne malé hodnoty. Naopak strana, u které získávají hlasy převážně někteří její kandidáti (strana není příliš podporována jako celek), dosahuje značného rozptylu hlasů jednotlivých kandidátů oproti průměru hlasů na jednoho kandidáta listiny. Variační koeficient dosahuje vysoké hodnoty.

⁴³ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 317

⁴⁴ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 318

Výsledná hodnota variačního koeficientu, která se pohybuje:

- ve výši 0,2 a méně se považuje za velmi nízkou,
- hodnota v intervalu více jak 0,2 až 0,3 se považuje za nízkou,
- hodnota v intervalu více jak 0,3 až 0,4 je považována za střední
- hodnota větší než 0,4 se považuje za vysokou.

Výzkum touto technikou použil Radek Kopriva v případě měst Tábor, Žatec, Nová Paka, Dolní Roveň, Libořice a Pasečnice.⁴⁵

Porovnání výsledků vypočtených z dostupných volebních výsledků ukázala, že hodnot variačního koeficientu lze užít jako indikátoru podoby volebního chování občanů ve volbách do místních zastupitelstev. Nízké hodnoty variačních koeficientů vypočtených z dosažených hlasů jednotlivými kandidáty na listině kandidujícího politického subjektu naznačují, že je podporována listina jako celek. V opačném případě, tedy v případě vyšší hodnoty variačního koeficientu, lze předpokládat vyšší podporu jednotlivých kandidátů na listině, tedy nižší míru podpory celé listiny. Další zobecnění výsledků, které pramení ze získaných dat, není možné. Například v případě interpretace volebního chování. Nízké hodnoty variačního koeficientu mohou být důsledkem pluralitního politického prostředí, kdy vypjatá politická situace vede voliče k podpoře stran jako celku (strany jsou chápány jako političtí zástupci v komunálním konfliktu), nebo naopak uzavřeného prostředí, kdy by tato situace mohla naznačit, že se voliči nemají potřebu vyhraňovat a nepokládají za nutné vybírat kandidáty z jiných stran než z té, kterou preferují. Výsledky variačních koeficientů nelze porovnat ani z hlediska různě velkých obcí, protože výběrový soubor výzkumu je k zobecnění závěrů příliš malý. Jediným závěrem výzkumu je, že převažující techniku volby lze v rámci komunálních voleb odvodit z hodnot variačních koeficientů vypočtených na základě odchýlení množství získaných hlasů jednotlivých kandidátů na listině oproti průměrné hodnotě hlasů na jednoho kandidáta.⁴⁶

Na základě této práce se dále uvádí, že v obcích s velkým množstvím kandidujících stran, kde není obyvatelstvo výrazně politicky štěpeno, je v rámci volebního chování

⁴⁵ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*.2012, 4, 3, s. 322 - 324

⁴⁶ KOPŘIVA, Radek (2012). Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica* 4, 3, s. 324 - 325

upřednostňována personální volba před stranickou volbou a naopak. V obcích s více kandidujícími stranami, v kterých je politika spojena s místním konfliktním tématem, voliči upřednostňují stranickou volbu, která je zaměřena na strany, které reprezentují hodnotové postoje v rámci daného místního tématu. Strany stojící mimo tento konflikt nebývají ve volbách úspěšné. Radek Kopřiva ve své práci uvádí tři typy volebního chování (podle převažující formy volebního chování).⁴⁷

První typ volebního chování se vyznačuje výrazně stranickou volbou. Strany, které v obcích kandidují, dosahují velmi nízkých nebo nízkých hodnot variačního koeficientu. Vyskytuje se zde polarizovaný stranický systém. Je možné předpokládat, že strany se zde spojují s lokálně významným tématem. Voliči své politické zájmy spojují především s některou z místních volebních stran. K tomu typu lze také přiřadit obce, v kterých alespoň dvě strany dosáhly nízké nebo velmi nízké hodnoty variačního koeficientu a zároveň alespoň jedna další strana dosáhla střední nebo vysoké hodnoty. V tomto případě jsou strany s nízkými hodnotami koeficientu chápány jako politicky klíčové a jejich volba je spojena s podporou strany jako celku a u ostatních stran lze předpokládat větší míru personální podpory, kdy je variační koeficient větší než 0,3. V těchto obcích s polarizovaným stranickým systémem se ukazuje, že místní relevantní strany (s nízkou hodnotou variačního koeficientu) jsou strany, které mají největší voličskou podporu v dané obci, mnohdy tato podpora bývá dlouhodobá.⁴⁸

Druhý typ je charakteristický tím, že všechny úspěšně volební strany dosahují středních nebo vysokých hodnot variačního koeficientu, což znamená, že místní politický proces má personální charakter a úloha stran je menší.

Třetí a tedy poslední typ volebního chování se vyznačuje kandidaturou dvou až čtyř volebně úspěšných stran. Nízký nebo velmi nízký variační koeficient lze vypočítat pouze u jedné z nich. Tato strana bývá také nejvíc úspěšná z hlediska množství získaných voličských hlasů. Politický život v obci je výrazně spjat s jedním kandidujícím subjektem a stranický systém se zde chápe jako umírněný.

⁴⁷ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 329

⁴⁸ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 330

Malé obce, kde kandiduje pouze jeden subjekt, tvoří specifickou skupinu. Pluralitní politické prostředí se zde lze identifikovat pouze v personální rovině. Voliči obvykle podporují stranu jako celek a kandidující strany dosahují nízké nebo velmi nízké hodnoty. Tento případ je podobný třetímu typu uvedené typologie umírněného stranického systému. Chybí zde akorát strany s menší podporou celé listiny. Dalším zajímavým případem jsou obce, kde kandiduje jeden politický subjekt, ale hodnoty variačního koeficientu dosahují středních hodnot. Lze předpokládat, že je místní konflikt spojován s kandidáty z listiny, popř. voliči nepovažují některé kandidáty z listiny za vhodné a nepodporují stranu jako celek ale pouze jejich jednotlivé kandidáty.

V obcích, které mají více jak deset tisíc voličů, nemá příliš význam sledovat vztah mezi počtem kandidujících subjektů a hodnotami variačních koeficientů. Počet sestavených listin zde bývá velký. Voliči ve velkých městech podporují v komunálních volbách strany jako celek, tedy celé listiny volebních stran. V těchto velkých městech bývá hodnota variačního koeficientu většinou nízká nebo velmi nízká, v několika případech dosahuje střední nebo vysoké hodnoty.⁴⁹

V malých obcích se poukazuje na antistranický postoj místního obyvatelstva. S tím souvisí, že v komunální politice mají větší význam nezávislí a naopak politické strany jsou zde relativně méně zastoupeny. Významné národní politické strany nemají v místním politickém životě důležité rozhodující postavení, přesto se o politické mandáty v obcích ucházejí. Z komparace průměrných hodnot variačních koeficientů vyplývá, že politické strany získávají podporu jako celek oproti ostatním volebním stranám. Lze vyvodit závěr, že voliči upřednostňují volbu celé listiny před zaškrťáváním jednotlivých kandidátů bez přihlídnutí k politickému subjektu.⁵⁰

3.3. Výzkum lokální politiky

Lokální politiku, komunální volby a volební chování lze popsat jak na základě teoretických východisek, tak i na základě prací autorů, kteří se těmito problémy zabývali. Různí autoři se zabývali různými tématy lokální politiky a cílem této kapitoly je přiblížit několik vybraných prací a závěrů, které z nich plynou.

⁴⁹ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 330

⁵⁰ KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, 4, 3, s. 331

Josef Bernard napsal pro Sociologický časopis článek „Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky“, kde se zabýval významem individuálních charakteristik kandidátů do zastupitelstev obcí pro jejich šanci na zvolení. Individuální charakteristiky rozdělil na dva typy. Prvním typem jsou charakteristiky uvedené na volebním lístku jako pohlaví, věk, vysokoškolský titul, stranická příslušnost a v menší míře také zaměstnání. Druhý typ charakteristik je tvořen předchozím působením kandidáta v zastupitelstvu obce, tzv. inkumbenční efekt. Inkumbenční efekt „označuje výhodu, kterou zpravidla mají držitelé politických úřadů oproti svým protikandidátům, kteří se ucházejí o znovuzvolení.“⁵¹ Individuální charakteristiky lze označit jako zkratky, které voliči používají při rozhodování, nebo jako zdroje, jimiž kandidáti ve volbách disponují.⁵²

Josef Bernard pro analýzu vlivu individuálních charakteristik kandidátů na jejich šance zvolení v komunálních volbách využil obou výše uvedených údajů: údajů z volebního lístku – pohlaví, věk, titul a zaměstnání, dále politický subjekt, za který kandidát kandiduje a stranickou příslušnost, a údajů ze seznamu kandidátů a zvolených kandidátů, ze kterých získal o každém kandidátovi informaci, zda zastával funkci zastupitele v dřívějších letech a kolikrát, tzv. údaje o inkumbenci. Jako podkladová data využil seznam všech kandidátů do zastupitelstev obcí v komunálních volbách 2010.⁵³

Analýzou voleb z roku 2010 bylo potvrzeno, že v komunálních volbách má pořadí kandidátů na listině zásadní vliv na získání mandátu. Pouze malému procentu kandidátů umístěných v zadních pozicích listiny se díky preferenčním hlasům podařilo přeskočit kandidáty a získat mandát. Výrazný vliv na šance na zvolení má inkumbence a vlastnosti jako vysokoškolský titul a střední věk. Kandidáti, kteří obhájí zastupitelskou funkci, se umisťují na předních pozicích listiny a získávají větší voličskou podporu než noví kandidáti. Voličská podpora inkumbentů je typická hlavně pro města, ve venkovských obcích je nižší. Je to způsobeno tím, že ve venkovských obcích nejsou známí jenom inkumbenti, ale i ostatní kandidáti. Další politické charakteristiky jako typ politického

⁵¹ BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, 48(4), s. 614

⁵² BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, 48(4), s. 614

⁵³ BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, 48(4), s. 622

subjektu, za který kandidují, a politická příslušnost, mají sekundární význam. V malých obcích jsou úspěšnější nezávislí, ve velkých městech jsou více úspěšné politické strany. Slabý vliv má pohlaví kandidátů, i přesto lze zjistit, že ženy jsou umístěny na listině na horších pozicích a oproti mužům získávají méně často mandát pomocí preferenčních hlasů. Analýza ukázala, že většina individuálních charakteristik kandidátů má, i přes značné odlišnosti komunálních politik malých a velkých obcí, v obcích různých velikostí podobný vliv. V malých obcích i přes známost kandidátů nedochází k častějšímu přeskokování kandidátů ze zadních míst listiny. Nejčastěji dochází k tomuto přeskokování ve středních obcích. To bylo nejspíš způsobeno tím, že se v těchto městech do zastupitelstva dostalo velké množství kandidátních listin a z každé byly zvoleni cca jen tři kandidáti. Na základě tohoto poznatku lze zformulovat hypotézu, že vliv preferenčního hlasování souvisí s množstvím úspěšných kandidátních listin. Bernard udává, že uvedené poznatky jsou samozřejmě pouze dílčím pohledem na zkoumanou problematiku.⁵⁴

Jakub Šedo napsal pro časopis *Acta Politologica* článek „Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů?“, kde se věnuje preferenčnímu hlasování. S preferenčním hlasováním bývá spojeno očekávání, kdy by mohlo dojít k průniku nových osobností do politiky. V těchto případech jej lze chápat jako zdroj obměny. Naopak proti tomu vystupuje názor, že by mohla preference obměně bránit, protože na nevolitelných místech mají větší možnost prosadit se známější osoby. Preferenční hlasování může naopak zabránit pokusu politických stran, aby do politiky prosadili nové tváře. Jakub Šedo v této studii sleduje, která ze dvou zmíněných tendencí převládá.⁵⁵

Analýza se zaměřila na kandidaturu dosavadních zastupitelů. Předpokladem práce bylo, že pokračování ve funkci zastupitele se považuje jako projev stability, naopak obměna postu jako projev změny. Kandidatura byla sledována ve čtyřech větších městech – více než 50 000 obyvatel a více jak 35 členů zastupitelstva, a ve čtyřech středních

⁵⁴ BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, 48(4), s. 635-637

⁵⁵ ŠEDO, J. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*. 2009, 1(3), s. 345-346

městech - počet obyvatel od 15 000 do 40 000 a s 27 členy zastupitelstva. Do výzkumu byly zahrnuty dvě volební období, rok 2002 a 2006.⁵⁶

Cílem práce bylo zjistit, jak se možnost udělit preferenční hlas promítá do stability personálního složení zastupitelstev. Sledovali se zastupitelé, kteří na kandidátních listinách usilovali o znovuzvolení. Pozornost se věnovala případům, kdy voliči svým hlasováním ovlivnili pořadí zvolených kandidátů, nebo případům, kdy tento pokus nebyl úspěšný, protože kandidát sice získal více hlasů než některý z úspěšných kandidátů, ale nepodařilo se mu překročit stanovenou hranici 10 % hlasů nad průměrný zisk dané kandidátní listiny. Výsledkem výzkumu bylo, že většina obhajujících zastupitelů kandiduje na předních (volitelných) místech listiny bez ohledu na velikost města. Druhá nejvíce početná skupina zahrnuje bývalé zastupitele, kteří nebyli zvoleni z nevolitelných míst kvůli pořadí i kvůli malému počtu preferenčních hlasů. Na základě preferenčních hlasů dokonce obhajující kandidáti často odsunují z volitelných míst jiné kandidáty. Tento případ bývá spíše ve větších městech. Sesazení stávajícího zastupitele z volitelného místa nebývá časté a popřípadě se vyskytuje ve středních městech. Ve velkých městech dochází ve většině případů k situaci, kdy nový kandidát nepřekročí hranici 10 %. Práce došla k závěru, že preferenční hlasování má stabilizační účinek.⁵⁷

Radek Kopřiva a Jan Čopík se věnovali tématu volebního chování na území České republiky v článku „Sociální struktura a její projekce do volebního chování v komunálních volbách – případová studie města Žatce“. Výzkum volebního chování je v České republice převážně orientován na národní volby. Práci, které se zabývají volebním chováním na úrovni komunálních voleb, je podstatně méně. Opakovaně se prokázalo rozdílné volební chování obyvatel malých a velkých obcí. V malých obcích dochází k podpoře nezávislých kandidátů a volební chování obyvatel větších měst se výrazně neliší od volebního chování v národních volbách. Na základě hledání vztahu mezi postavením jedince v sociální struktuře a jeho volebním chováním je stanovena hypotéza, že nižší společenské třídy jako např. dělnictvo se identifikuje s levicově orientovanými stranami (sociálně demokratickými nebo komunistickými), a střední a vyšší sociální třídy volí více

⁵⁶ ŠEDO, J. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*. 2009, 1(3), s. 350-351

⁵⁷ ŠEDO, J. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*. 2009, 1(3), s. 358-359

pravicové strany (konzervativní, liberálně – konzervativní). Tato hypotéza v současné době ztrácí ve světě na významu, přesto v českých zemích byla její uplatnitelnost v minulosti několikrát prokázána.⁵⁸

Cílem práce bylo ověřit uplatnění sociálně strukturované teorie volebního chování v případě komunálních voleb v České republice. Pro výzkum bylo vybráno město Žatec. Subjektem výzkumu byli voliči, kteří se zúčastnili voleb 2006 a 2010. Za hlavní proměnou sociální třídy se považuje vzdělání. Obecně platí, že čím většího vzdělání jedinec dosáhl, tím zaujímá vyšší sociální pozici v sociální struktuře a podporuje tak pravicové strany. Do analýzy byli zahrnuti pouze ti dotázaní voliči, kteří nevyužili možnosti panašování. Analýza dat, která byla získána formou standardizovaných rozhovorů s voliči ve městě Žatec, prokázala, že voliči s nižším vzděláním se ve většině případů identifikovali s levicově orientovanými stranami a naopak voliči, kteří dosáhli vyššího vzdělání, spíše volili pravicové strany. Dále bylo také zjištěno, že více než polovina dotázaných voličů volila stranu jako celek. V případě komunálních voleb města Žatec byl prokázán úzký vztah mezi postavením jedinců v sociální struktuře a jejich volebním chováním.⁵⁹

Radek Kopřiva se volebním chováním města Žatce zabýval už dříve, kdy napsal článek „Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách.“, kde konkrétně řešil otázku volebního chování voličů v komunálních volbách a do jaké míry lze o něm tvrdit, že je stabilní. Z důvodu vstupů nových politických uskupení do politických životů obcí lze předpokládat, že dochází k poklesu stability volebního chování. Cílem práce bylo zjistit, zda je volební chování středně velkého města Žatec možné považovat za stabilní a jak je stabilita, popř. nestabilita formována pozitivní identifikací voličů s politickými stranami. Analyzovala se data získaná pomocí standardizovaných rozhovorů s voliči v komunálních volbách 2006 a 2010. Stabilitu volby lze posuzovat pouze u voličů, kteří volí kandidátní listiny a nepreferují jednotlivé kandidáty. Stabilita byla posuzována na

⁵⁸ KOPŘIVA, R. – ČOPÍK, J. Sociální struktura a její projekce do volebního chování v komunálních volbách – případová studie města Žatce. *Auspicia*, 2011, roč. 8, č. 2, s. 150-151

⁵⁹ KOPŘIVA, R. – ČOPÍK, J. Sociální struktura a její projekce do volebního chování v komunálních volbách – případová studie města Žatce. *Auspicia*, 2011, roč. 8, č. 2, s. 151-156

základě odpovědí respondentů na otázku volby a stranická identifikace byla operacionalizována dotazy na intenzitu vztahu.⁶⁰

Z analýzy dat o voličích vyplynulo, že volební podpora parlamentních stran v komunálních volbách je stabilní. V případě voleb do poslanecké sněmovny a městského zastupitelstva ve stejném roce se volební chování neliší a neliší se ani v případě dvou po sobě jdoucích voleb do městského zastupitelstva. Volební podporu ostatních stran nelze považovat za stabilní. Z výsledků je patrné, že většina voličů se pozitivně identifikuje s některou stranou. Voliči, kteří pro svou volbu zvolili techniku výběru celé strany, mají intenzivnější pozitivní vztah ke straně než voliči, kteří preferovali kandidáty více kandidátních listin, popř. zkombinovali oba způsoby volby. U voličů, kteří zakřížkovali celou kandidátní listinu, se také prokázalo, že volí právě parlamentní strany (KSČM, ČSSD, ODS).⁶¹

Stanislav Balík ve své knize „*Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky.*“ podrobněji zkoumal míru vlivu preferenčního hlasování na výsledky komunálních voleb. Jako příklad si pro svou případovou studii zvolil komunální volby v obcích okresu Šumperk v letech 1994 – 2006. Část práce věnoval metodě nevolitelných míst, která je popsána v předchozí kapitole. V práci se dále zabýval preferenčními zastupiteli podle stran, kdy posuzoval chování jednotlivých voličských skupin. Zkoumal, zda se voliči chovají jinak vůči kandidátům KSČM a jinak vůči kandidátům za ODS. Je obecně známo, že voliči stran KDU-ČSL a KSČM jsou stranám věrní a volí stranu jako celek. Vysoký podíl preferenčních zastupitelů může mít dvojí vysvětlení. První interpretace znamená, že mezi voličem a stranou není příliš těsná vazba, neexistuje zde silná skupina voličů a není volena celá kandidátka a naopak je využíváno metody panašování. Druhá možná interpretace spočívá v tom, že kromě skupiny voličů, kteří odevzdali hlas celé kandidátce, existují ještě voliči, kteří volili určité kandidáty. Bez podrobnějšího zkoumání odevzdaných volebních lístků není možné přesně určit, která možnost nastala v případě obcí okresu Šumperk. Obě možnosti jsou možné, popřípadě

⁶⁰ KOPŘIVA, R. Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách. *Acta Politologica*. 2010, roč. 2, č. 3, s. 3-4

⁶¹ KOPŘIVA, R. Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách. *Acta Politologica*. 2010, roč. 2, č. 3, s. 15

může dojít k jejich kombinaci. Z dostupných výsledků lze vyčíst, že voličské chování ke kandidátům parlamentních stran je podobné.⁶²

Zajímavé je, že KSČM ve volbách v letech 1994, 2002 a 2006 měla nejvyšší podíl preferenčních zastupitelů ve srovnání s ostatními parlamentními stranami. To se neslučuje s teorií o pevnosti voličů. KSČM možná neodhadla přijatelnost svých předních kandidátů, kteří jsou pak přeskakováni kandidáty na nižších pozicích. Dalším vysvětlením může být, že KSČM na své kandidátní listiny staví i jiné osoby přijatelnější pro širší voličské skupiny než pro jádro voličů strany. Dalším zajímavým údajem je velmi nízký počet preferenčních zastupitelů u nezávislých subjektů. Tato situace není jednorázovým výkyvem, ale dlouhodobým stavem. Vysvětlení se v tomto případě hledá velmi obtížně. Existuje zde určitý počet obcí, kde kandidovalo přesně tolik kandidátů, jako byl počet mandátů, nebo obce, kde se o mandát ucházeli pouze jednotliví nezávislí kandidáti. Tyto případy snižují možnost vyššího počtu preferenčních zastupitelů. Nejnižší podíl preferenčních kandidátů u nezávislých poukazuje na to, že voliči k nim přistupují stejně jako ke kandidátům parlamentních stran, popř. z nich vybírají ještě méně.⁶³

V další části práce Balík pracoval s teorií, zda je volební úspěch ovlivněn předchozí zkušeností s prací zastupitele. Vycházel z výsledků městských voleb v Chicagu v letech 1979 – 1995, kdy se zjistilo, že ten kandidát, který již zastával volenou funkci nebo měl jiné zkušenosti s politikou, byl ve výhodnější pozici oproti kandidátům bez výše zmíněných zkušeností. Studii provedl v pěti vybraných obcích okresu Šumperk v letech 1998 – 2006. (každá obec byla náhodně vybrána z pěti počtem definovaných skupin obcí). Výsledky poukázaly na velkou procentuální úspěšnost kandidátů, kteří se rozhodli svůj mandát obhajovat. Výjimku tvořily pouze dvě obce. Dále zde nebyl zpozorován žádný rozdíl mezi velikostními typy obcí.⁶⁴

V poslední části práce v okresu Šumperk se Balík věnoval výzkumu vlivu různých podmínek na rozhodování voličů. Pro tento výzkum Balík srovnal výsledky volebního aktu ve dvou územních jednotkách, které jsou v řadě ohledů shodné a v řadě ohledů rozdílné. Okres Šumperk rozdělil na oblast jihozápadní a severozápadní. Obě oblasti, ač jsou

⁶² BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 174-175

⁶³ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 175-177

⁶⁴ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 178-179

v rámci jednoho okresu, se v některých svých charakteristikách liší. Severovýchod je více horský, byl více obydlen německými obyvateli a tedy po druhé světové válce vysídlený a díky horským oblastem je také větší ve své rozloze. Obě zkoumané části okresu Šumperk mají přibližně stejný počet obyvatel, ale oblast Jihozápadu je fragmentovanější, co se týče samosprávních jednotek. Obce Severovýchodu jsou více jak dvojnásobně lidnatější oproti obcím Jihozápadu. Obyvatelé Severovýchodu jsou více vzdělaní, dosahují formálně vyšší úrovně vzdělání. Rozdíl obou oblastí nastává také v náboženství. Obě oblasti jsou v mnoha ohledech odlišné a tyto odlišnosti se mohou odrážet i ve volebním chování voličů.⁶⁵

Již v počtu kandidujících subjektů jsou patrné rozdíly. V oblasti Severovýchodu je počet kandidujících subjektů vyšší a v mezivolebním srovnání se jejich počet zvyšuje rychleji. Podobné rozdíly se vyskytují také při porovnání počtu stran v obecních zastupitelstvech. V obcích Jihozápadu nejčastěji dominuje KDU-ČSL a ODS (v potaz se nebraly nezávislé subjekty). ČSSD má větší zázemí na Severovýchodu, z této strany zde také nejvíce pochází starostové. Tato strana kotví hlavně v nově osídlených oblastech. Rozdíl mezi oblastmi spočívá v postavení KDU-ČSL a KSČM. Jihozápad měl až do roku 2006 silnější zastoupení starostů právě z těchto stran, zatímco do stejného roku v oblasti Severovýchodu nevládl ani jeden starosta z KSČM. KDU-ČSL má podporu spíše v tradičních oblastech, proto není zvláštní, že na Severovýchodě nemá takovou podporu. Zvláštní ale je, že podporu na Severovýchodě nemá ani KSČM. I přesto, že KSČM představuje opozici ke KDU-ČSL, je také výrazem dlouhodobé tradiční společnosti a má větší podporu ve starousedlých obcích. V malých obcích se vyskytují politické strany jako KDU-ČSL a KSČM. Rozdíly v politických stranách lze vysledovat mezi oblastmi okresu Šumperk, kdy na jedné straně stojí oblast vysídlena po druhé světové válce a oblast s českým původem. Ve vysídlených oblastech získává větší podporu sociální demokracie a naopak v tradičních českých oblastech jsou nejvíce podporovány ODS, KDU-ČSL a KSČM.⁶⁶

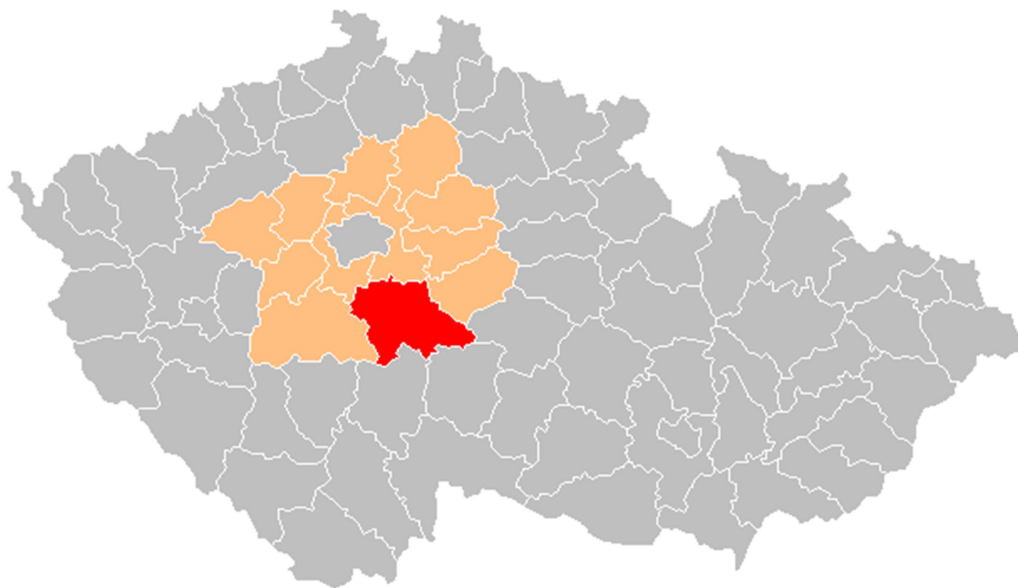
⁶⁵ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 179-183

⁶⁶ BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. 2009, s. 183-185

4. Analytická část

4.1. Okres Benešov

Okres Benešov se nachází ve Středočeském kraji, konkrétně v jeho jižní části. V rámci kraje sousedí na západě s okresem Příbram, na severu s okresy Praha – západ a Praha – východ, na východě s okresem Kutná hora a Havlíčkův Brod, který patří do kraje Vysočina, na jihu s okresem Pelhřimov, patřící také do kraje Vysočina, a s okresem Tábor, který se nachází v Jihočeském kraji. Okres Benešov je druhý největší okres ve Středočeském kraji (největším okresem je Příbram), jeho rozloha je 1 475 km² a zaujímá 13,4 % rozlohy celého kraje. Rozloha se od roku 2007 nemění. Většinu rozlohy okresu tvoří zemědělská půda (61,4 %) a lesy (28 %). Z hlediska počtu obyvatel se okres řadí k podprůměrným okresům a hustota zalidnění 65,6 obyvatel/km² je druhá nejnižší v kraji (nejnižší hustotu zalidnění má okres Rakovník).

Autor: Iguacu – Vlastní dílo, Volné dílo, dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6759352>

Okres Benešov se od reformy veřejné správy z 1. ledna 2003 člení na tři správní obvody obcí s rozšířenou působností – Benešov, Vlašim a Votice a na pět správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem – Benešov, Sázava, Týnec nad Sázavou, Vlašim a Votice. Vlašim a Votice byly před správní reformou roku 1960 také okresními městy.

K okresu v současné době náleží celkem 114 obcí. Devět obcí má statut města – Benešov, Vlašim, Týnec nad Sázavou, Votice, Bystřice, Sázava, Neveklov, Pyšely a

Trhový Štěpánov. Jedenáct obcí má statut městyse – Divišov, Čechtice, Netvořice, Načeradec, Vrchotovy Janovice, Maršovice, Louňovice pod Blaníkem, Zdislavice, Neustupov, Křivsoudov a Český Šternberk.

Okres je členitý, lesnatý a nachází se v něm mnoho rybníků. Nadmořská výška kolísá od 200 do 700 m n. m. V okrese se nachází významná hora Blaník, ke které se váže mnoho pověstí (632 m n. m.). Nejvýše položenou oblastí je tzv. Česká Sibiř, kde se nachází také nejvyšší bod okresu Mezivrata (713 m n. m.). Nejvýše položenou obcí je Miličín a nejnižší Krhanice. Okres ohraničují tři řeky – Vltava, Sázava a Želivka. Na řece Sázavě se nenachází žádná přehrada a po opuštění okresu se vlévá do řeky Vltavy. Želivka je nejvýznamnějším přítokem Sázavy, je z části tvořena vodní nádrží Švihov, která slouží jako zásobárna pitné vody pro Prahu a střední Čechy. Na řece Vltavě se nachází Slapská vodní nádrž, která slouží jako rezervoár užitkové vody a jako jedno nejvýznamnější centrum rekreace ve středních Čechách. Další důležitou řekou je Blanice, na jejímž toku je vybudované město Vlašim.⁶⁷

4.2. Historie okresu Benešov

V období 2. sv. války byl v okrese Benešov vytvořen německý vojenský prostor Waffen-SS Čechy, který se vymezuje zhruba Vltavou, Sázavou, Konopištským potokem a dnešní silnicí 1/18 Vrchotovy Janovice – Sedlčany. Velitelství toho vojenského prostoru sídlilo v Benešově. V průběhu jeho zřizování došlo k vystěhování většiny původních obyvatel, zbytek obyvatelstva byla nucena cvičiště zemědělský zásobovat. Dodnes lze zde najít pozůstatky po cvičišti, jako např. železobetonové bunkry. Po skončení války se většina obyvatel vrátila.

Po druhé světové válce k zániku obcí také docházelo v souvislosti s vytvořením vodních nádrží Slapy a Švihov. V případě nádrže Slapy docházelo k zatopení ojedinělých stavení nacházejících se při řece Vltavy. Jediná větší oblast byla zatopena v oblasti Živohošti. Při výstavbě vodní nádrže Švihov byla zaplaveny celé obce Dolní Kralovice, Libčice a Příseka a část obce Borovsko.

⁶⁷ ČSÚ, Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Benešov*. [online]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_benesov

Na základě reformy územně – správního rozdělení, které bylo zakotveno v ústavě z 11. července roku 1960, vznikl moderní okres Benešov. Sloučily se původní okresy Benešov a Vlašim, ke kterým se přičlenily další obce z okresů Votice, Říčany, Ledec nad Sázavou, Praha – východ a Sedlčany. V roce 1967 - 1968 došlo k přičlenění obcí Šetějovice, Blažejovice, Snět a Hulice. V roce 1974 v souvislosti s rozšiřováním hlavního města Prahy byly obce Krňany, Vysoký újezd a Rabyně začleněny do okresu Praha – západ. Tyto obce byly v roce 1996 navraceny do okresu Benešov. Společně s nimi přešla i obec Pyšely. V roce 2000 došlo k přičlenění města Sázavy do okresu (do té doby součást Kutné Hory). V té době dosáhl okres Benešov největší rozlohy i největšího počtu obyvatel. Poslední změna proběhla v roce 2007, kdy bylo město Sedlec – Prčice převzato do okresu Příbram a naopak obec Řehenice byla zahrnuta do okresu Benešov.

4.3. Demograficko – sociologická charakteristika okresu Benešov

4.3.1. Obyvatelstvo

Vývoj počtu obyvatel bývá ovlivňován více aspekty – dlouhodobým vývojem populace, věkovou strukturou, trhem práce, mírou nezaměstnanosti, atraktivitou a kvalitou životního prostředí, možnostmi využití volného času, občanskou vybaveností, zdravotnictvím, školstvím aj.

V letech 1930 – 2014 došlo k úbytku obyvatel. Ze sledovaných let bylo nejvíce obyvatel zaznamenáno v roce 1930. Vlivem válečných událostí došlo k úbytku obyvatel a okres se na předválečné hodnoty už nikdy nedostal. Nejnižší počet obyvatel byl zaznamenán v roce 2001. Od roku 2001 dochází k nárůstu počtu obyvatel.

Tabulka 1 Vývoj počtu obyvatel okresu Benešov k 31.12.

1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2014
107 070	93 904	96 145	92 470	94 126	91 619	90 625	96 718

Zdroj: Český statistický úřad – Veřejná databáze ČSÚ

V následující tabulce jsou uvedeny údaje o pohybu obyvatelstvu okresu Benešov. V posledních deseti letech dochází v okrese k postupnému zvyšování počtu obyvatelstva. Každý rok, kromě roku 2004, je celkový přírůstek obyvatelstva kladný. Nejvyšší přírůstek byl zaznamenán v roce 2007, celkem 10,3 %, od tohoto roku dochází k jeho pozvolnému poklesu. Přírůstek je počítán na 1 000 obyvatel a přírůstek stěhováním je ve všech letech

větší než přirozený. Kromě let 2007 až 2009 zemřelo v okrese více obyvatel, než se narodilo. V každém roce ze sledovaného období počet přistěhovaných převyšuje počet vystěhovaných. Přírůstek stěhováním nevykazuje ani jednou záporné hodnoty. V posledních třech letech sledovaného období je i přirozený přírůstek kladný.

Tabulka 2 Vývoj obyvatelstva

	Počet obyvatel	Živě narození	Zemřelí	Přistěhovaní	Vystěhovaní	Celkový přírůstek
2004	90 844	843	1 093	1 325	1 172	-1,1
2005	91 074	860	1 099	1 381	912	2,5
2006	91 685	966	982	1 544	917	6,7
2007	92 631	1 018	1 012	2 084	1 144	10,3
2008	93 466	1 065	1 042	1 822	1 030	8,8
2009	94 091	1 103	1 080	1 642	1 020	6,9
2010	94 652	1 040	1 055	1 577	1 001	5,9
2011	95 445	981	1 023	1 608	974	6,2
2012	95 883	1 059	1 029	1 511	1 103	4,6
2013	96 273	1 015	977	1 539	1 187	4,1
2014	96 718	1 001	962	1 596	1 190	4,6

Zdroj: Zpracování na základě dat ČSÚ

Z demografické struktury vyplývá, že žen v okrese Benešov žije více než mužů. Z generačního členění obyvatelstva je patrné, že počet obyvatel v produktivním věku (15 – 64) značně převyšuje zbylé dvě skupiny (0 – 14 a 65 +). V posledních letech ale dochází k jejich poklesu a naopak roste počet mladých lidí do 14 let a obyvatel nad 65 let, což kopíruje demografický vývoj v celé České republice. Z následující tabulky je patrné, že počet obyvatel v důchodovém věku roste v posledních letech rychleji než počet mladých lidí. Průměrný věk obyvatel za posledních deset let stoupá, v roce 2014 byl 41,7. Z těchto poznatků lze usoudit, že populace v okrese stárne.

V dnešní době jsou v okrese Benešov nejpočetnější skupinou třicátníci (35-39 let). Nízký počet dětí a mládeže bude mít vliv na snížení počtu osob v produktivním věku. Střední délka života žen v okrese je 80,1 let a mužů 73,8 let. Prodlužování střední délky

života příznivě ovlivňuje rostoucí kvalita zdravotní péče a lepší životní styl. Ženy se obecně dožívají vyššího věku než muži.⁶⁸

Tabulka 3 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku

	Počet obyvatel	Muži	Ženy	Ve věku (%)			Průměrný věk
				0 - 14	15 - 64	65 +	
2004	90 844	44 738	46 106	14,9	70,6	14,6	40,0
2005	91 074	44 963	46 111	14,6	70,7	14,6	40,2
2006	91 685	45 273	46 412	14,4	70,8	14,8	40,4
2007	92 631	45 814	46 817	14,4	70,8	14,9	40,5
2008	93 466	46 325	47 141	14,4	70,6	15,1	40,7
2009	94 091	46 570	47 521	14,5	70,2	15,3	40,8
2010	94 652	46 849	47 803	14,7	69,7	15,6	40,9
2011	95 445	47 189	48 256	15,1	68,7	16,2	41,1
2012	95 883	47 373	48 510	15,3	67,9	16,8	41,3
2013	96 273	47 580	48 693	15,6	67,0	17,4	41,5
2014	96 718	47 770	48 948	15,8	66,1	18,1	41,7

Zdroj: Zpracování na základě dat ČSÚ

4.3.2. Trh práce a nezaměstnanost

Okres Benešov patří do Středočeského kraje, který se řadí mezi největší kraje České republiky. Ekonomickou charakteristiku kraje výrazně ovlivňuje jeho poloha. Kraj je úzce spojen s hlavním městem a má hustou dopravní síť, což činí polohu kraje výhodnou. Je zde ale zřejmá nevyváženost vztahu Prahy, jako metropole, a středních Čech, jako periferie Prahy. Pro Prahu je Středočeský kraj důležitým zdrojem pracovních sil, zásobuje Prahu potravinami, doplňuje pražský průmysl.

V roce 2011 činil podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel 49,24 %. Mezi roky 2001 a 2011 klesl podíl ekonomicky aktivních i podíl zaměstnaných a naopak vzrostl podíl pracujících důchodců a žen na mateřské dovolené.

⁶⁸ Český statistický úřad – dostupné na <http://www.czso.cz>

Oproti roku 2001 klesl podíl žáků, studentů a učňů. Počet nepracujících důchodců mírně vzrostl.

Tabulka 4 Ekonomická aktivita obyvatelstva

	Celkem	Podíl na celkovém počtu obyvatel v %	
		2001	2011
Ekonomicky aktivní celkem	47 002	51,27	49,24
V tom: zaměstnaní	43 619	48,95	45,69
Z toho: pracující důchodci	2 028	1,66	2,12
ženy na mateřské dovolené	932	0,90	0,98
Ekonomicky neaktivní celkem	44 910	48,29	47,05
V tom: nepracující důchodci	21 859	22,60	22,90
Žáci, studenti, učni	13 285	17,41	13,92
S nezjištěnou ekonomickou aktivitou	3 547	0,44	3,42

Zdroj: Český statistický úřad – Sčítání domů a bytů 2001, 2011

Podle Českého statistického úřadu největší počet ekonomicky aktivních osob působí v oblasti průmyslu (21,2 %). V porovnání s předchozími lety (1991, 2001) tento podíl klesá. Podíl pracujících také klesá v oblasti zemědělství, přesto je tento podíl druhý největší v rámci Středočeského kraje. Terciární sféra vykazuje rostoucí podíl ekonomicky aktivních. Do zaměstnání vyjíždí z celkového počtu obyvatel v okrese v rámci obce 24 % obyvatel, do jiné obce v okrese 36 %, do jiného okresu v kraji 10 % a do zahraničí necelé 1 %.⁶⁹

⁶⁹ Český statistický úřad – dostupné na <http://www.czso.cz>

Tabulka 5 Ekonomicky aktivní obyvatelstvo podle odvětví

Zaměstnaní celkem	47 002
Zemědělství, lesnictví, rybářství	2 288
průmysl	9 288
stavebnictví	3 264
Velkoobchod, maloobchod, opravy a údržba mot. vozidel	4 775
Doprava a skladování	2 733
Ubytování, stravování a pohostinství	1 445
Informační a komunikační činnost	1 077
Peněžnictví a pojišťovnictví	1 057
Činnost v oblasti nemovitostí	2 923
Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	2 682
Vzdělávání	2 260
Zdravotní a sociální péče	2 750
Nezjištěno	5 034

Zdroj: Český statistický úřad – Sčítání domů a bytů 2011

Nezaměstnanost okresu je ovlivněna podnikatelským prostředím a jeho stabilitou, dopravní dostupností, infrastrukturou, kvalifikací obyvatelstva, obytnými zónami a jejich rozvojem a ochotou obyvatel dojíždět za prací. Nezaměstnanost v okrese Benešov byla v roce 2014 5,2 %, což je o 2,7 % méně než nezaměstnanost v České republice. Tato míra je 8. nejnižší v porovnání se všemi okresy v České republice. V rámci Středočeského kraje jsou na tom lépe okresy Mladá Boleslav, Praha-západ a Praha-východ. Na jedno pracovní místo ve stejném roce připadlo 5,9 uchazečů. Jedná se o 4. nejnižší hodnotu ze všech okresů (nejvyšší počet byl v okrese Karviná – 48,4 uchazečů na jedno volné pracovní místo). V rámci celé republiky připadlo na jedno místo 13 uchazečů. Počet uchazečů o zaměstnání postupně stoupá. Míra nezaměstnanosti má ale odlišný vývoj, patří k nejnižším v rámci kraje i v rámci republiky. Nejvíce uchazečů na jedno volné místo byl v roce 2010.

Tabulka 6 Nezaměstnanost v okrese Benešov v letech 2009 - 2014

	Počet uchazečů celkem	Počet volných pracovních míst	Počet uchazečů na 1 volné místo	Míra nezaměstnanosti Benešov v %	Míra nezaměstnanosti ČR v %
2009	2 858	300	9,5	5,7	9,2
2010	3 217	246	13,1	6,1	9,6
2011	2 933	344	8,5	5,5	8,6
2012	3 288	288	9,9	6,7	9,4
2013	3 690	290	12,7	5,7	8,2
2014	3 418	583	5,9	5,2	7,9

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

4.3.3. Zdravotnictví

V okrese Benešov se nachází široká síť zdravotnických zařízení spolu s nemocnicí. Nejvíce zařízení jsou soustředěována především v obcích Benešov, Vlašim a Voticích. V okrese působí 56 ordinací praktického lékaře pro dospělé a 32 ordinací pro děti a dorost, 50 stomatologických ordinací, 23 gynekologických ordinací a 53 samostatně odborných ordinací. V okrese je také k dispozici celkem 24 lékáren. Zdravotnická záchranná služba Středočeského kraje má výjezdové stanoviště v obcích Benešov, Vlašim, Votice a Vranov. V obci Benešov se nachází Nemocnice Rudolfa a Stefanie Benešov, a.s.⁷⁰

4.3.4. Školství

V okrese Benešov se nachází celkem 51 mateřských škol a 37 základních škol. Okres disponuje také čtyřmi uměleckými školami, dvěma gymnázii, pěti středními odbornými učilišti a odbornými učilišti, jedenácti středními odbornými školami, čtyřmi středními školami, které zajišťují nástavbové studium a jednou vyšší odbornou školou. Pro volný čas mládeže jsou zde 2 domy dětí a mládeže. Počet mateřských školek se od roku 2007 zvyšuje, což odráží současnou populační situaci. Za posledních pět se zřídilo celkem šest nových školek. Počet základních škol se nezměnil, pouze došlo ke zvýšení tříd o tři.

⁷⁰ ŠÁMALOVÁ, A. *Sociálně demografická analýza pro potřeby komunitního plánování sociálních a návazných služeb okresu Benešov*. [online]. 2014, s. 25. Dostupné na http://www.benesov-city.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=219&id_dokumenty=27853

Střední vzdělání za poslední čtyři roky neprošlo žádnou výraznou změnou. Všechny výše zmíněné stupně vzdělání jsou zastoupeny v obci Benešov. Ve Vlašimi chybí vyšší odborná škola a ve Voticích se nachází pouze zařízení pro předškolní a základní vzdělání. V rámci obce z celkového počtu žáků a studentů v okrese Benešov dojíždí do školy 28 % a do jiné obce 72 %.⁷¹

4.3.5. Bydlení

V roce 2011 se na území okresu Benešov evidovalo celkem 21 216 obydlených domů, z nichž 91 % byly rodinné domy, a 35 351 obydlených bytů, z nichž 61 % byly byty v rodinných domech. Oproti šetření z minulých let dochází ke zvýšení počtu obydlených domů i obydlených bytů. V obcích Bystřice u Benešova, Jankov a Sázava lze najít byty, které jsou určeny pro občany nacházejících se v sociálně nepříznivé situaci. Obce Bystřice u Benešova, Neveklov, Sázava, Týnec nad Sázavou a Votice vlastní bezbariérové byty.⁷²

4.3.6. Doprava

Okresem Benešov prochází dva významné silniční tahy. Jedná se o dálnici D1 a silnici I/3. Dálnice na území okresu byla zprovozněna v roce 1977, celková délka dálnice procházející územím v okrese je 46 km a obsahuje šest sjezdů. Z dálnice D1 v obci Mirošovice odbočuje silnice I/3, která vede do jižních Čech a Rakouska.

Nejvýznamnější železniční trať na území okresu je trať 220 Praha – Benešov - Tábor – České Budějovice, která je součástí IV. tranzitního koridoru. Na trati projíždí mezinárodní (Linz) i vnitrozemské rychlíky (České Budějovice), spěšné vlaky (Tábor) a osobní vlaky (Benešov). Za železniční křižovátku je považováno nádraží Benešov a nádraží Čerčany. Nádraží Čerčany je nejvíce vytiženo v období víkendů a turistických sezón z důvodu chatové zástavby při řece Sázavě.⁷³

4.3.7. Hospodářství

Do poloviny 20. století mělo území okresu Benešov převážně zemědělský charakter. V dnešní době patří mezi nejdůležitější průmyslová odvětví okresu potravinářství, strojírenství a stavebnictví. Nejvýznamnější strojírenské podniky se nachází v obcích

⁷¹ Český statistický úřad – dostupné na <http://www.czso.cz>

⁷² Český statistický úřad – dostupné na <http://www.czso.cz>

⁷³ ČSÚ, Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Benešov*. [online]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_benesov

Vlašim – výrobce střeliva Sellier&Bellot, Benešov – Hydraulika a Týnec nad Sázavou – Jawa. Z potravinářských firem se uvádí jako nejvýznamnější Rabbit v Trhovém Štěpánově., dále mlékárna DANONE a pivovar Ferdinand v Benešově. Své zastoupení mají také obory jako sklářství, nacházející se v Sázavě, elektronika v Benešově a hutnictví v obci Týnec nad Sázavou.

I přes významný průmyslový rozvoj má stále zemědělství na území okresu Benešov své důležité místo. V obcích Bystřice, Čechtice, Ratměřice, Ostředek a Trhový Štěpánov sídlí Velká zemědělská družstva. Dále zde hospodaří spousta soukromých zemědělců. V rostlinné výrobě se produkují zejména obiloviny, řepka a brambory. V živočišné výrobě dochází k chovu skotu, drůbeže a drobného zvířectva. V oblasti Konopiště a Líšně u Bystřice se nachází chovné rybníky.⁷⁴

4.3.8. Cestovní ruch a kultura

Okres Benešov je jedna z nejméně zachovalých oblastí po přírodovědné stránce. Jedná se o jedno z nejoblíbenějších rekreačních oblastí obyvatel hlavního města Prahy. Mnoho z nich má v oblasti Posázaví chaty a chalupy. V jižní části okresu se nachází chráněná krajinná oblast Blaník. Dále se v okresu nachází národní přírodní památka Hradce u Želivky a národní přírodní rezervace Ve Studeném, kde je zachovaný porost pralesovitého charakteru.

Mezi hlavní národní kulturní památky okresu patří zejména zámek Konopiště s přilehlým parkem, gotický hrad Český Šternberk, Sázavský klášter, který je čtvrtý nejstarší v republice. Dále se zde nachází barokní zámek Jemniště, zámek Komorní Hrádek, Líšno, Vrchotovy Janovice nebo hrad v Týnci nad Sázavou.

V okrese Benešov se také narodilo několik známých osobností. Např. biskup Jan Očko z Vlašimi, skladatel Josef Suk, spisovatelé Svatopluk Čech a Karel Nový, vědec Josef Petrů. Dále jsou s okresem spjati např. František Ferdinand d'Este, Vladislav Vančura a Michal Viewegh.⁷⁵

⁷⁴ ČSÚ, Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Benešov*. [online]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_benesov

⁷⁵ ČSÚ, Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Benešov*. [online]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_benesov

4.3.9. Náboženství a národnostní složení obyvatel

Většina obyvatel okresu Benešov jsou bez náboženské víry. I zde je jako v rámci celé republiky nejvíce dominantní Církev římskokatolická, za ní následuje Církev československá husitská a Českobratrská církev evangelická. Ostatní církve (Církev pravoslavná a Svědkové Jehovovi) jsou zastoupeny minimálně.

Dle výsledků ČSÚ žijí v okrese Benešov převážně osoby české národnosti. Druhou největší skupinou jsou Slováci a třetí jsou Ukrajinci. K romské národnosti se přihlásily pouze čtyři osoby. Toto vyjádření je pouze orientační, protože se jedná o vlastní přesvědčení, které většina obyvatel při sčítání neuvědla.

Tabulka 7 Obyvatelstvo podle národnosti

Obyvatelstvo celkem	česká	Sloven.	Polská	Ruská	Ukraj.	Vietnam.	neuve- deno
95 459	65 593	700	134	50	380	115	23 577

Zdroj: Český statistický úřad – Sčítání domů a bytů 2011

4.4. Analýza hlasů pro kandidáty

Důležitým podkladem pro výpočet variačního koeficientu byla studie Radka Kopřivy, ze které bylo čerpáno rozpětí hodnot variačního koeficientu a rozdělení typů volebního chování. Analýza byla provedena na základě výsledků voleb do obecních zastupitelstev obcí okresu Benešov v roce 2014. Data byla čerpána z Českého statistického úřadu [dostupné na www.volby.cz].

Pohled na výsledky variačních koeficientů vybízí porovnat jejich hodnoty z hlediska různých velikostí obcí. Malé obce sledovaného okresu jsou až na několik výjimek charakterizovány nízkými nebo velmi nízkými hodnotami variačního koeficientu. V případě měst toto tvrzení však neplatí, výjimku tvoří města Benešov a Sázava. Výběrový soubor je k zobecnění závěrů příliš malý a výsledky šetření nelze generalizovat. Při sledování souvislostí mezi počtem kandidujících subjektů a převažujícím způsobem volby lze dojít ke stejným závěrům jako v případě porovnání hodnot z hlediska velikostí obcí.

Pro dosažení platných závěrů jsou analyzovány variační koeficienty stran, které kandidovaly ve volbách do obecních zastupitelstev v roce 2014 ve všech obcích okresu Benešov. Okres Benešov lze označit za venkovský. Z celkem 114 obcí patřících do okresu Benešov je pouze devět měst. Ze zbylých obcí je většina (konkrétně 96) obcí do 1000 obyvatel. V okresním a zároveň největším městě Benešově žije méně jak 20 000 obyvatel. Hranici 10 000 obyvatel přesahuje kromě okresního města pouze jedno další město - Vlašim. Zbylá města okresu lze považovat za malá (1 000 – 5 600 obyvatel). Kromě měst lze k větším obcím přiřadit celkem devět obcí, kde žije od 1 000 do 2 000 obyvatel.

Následující tabulka č. 8 zobrazuje přehled variačních koeficientů stran kandidujících ve volbách do zastupitelstev v obcích okresu Benešov. Sleduje se rozdíl mezi hodnotami variačních koeficientů u malých obcí a měst. Dále je pozornost soustředěna na vztah mezi počtem kandidujících politických subjektů a hodnotami variačních koeficientů ve volbách. Míra variace hlasů je také odděleně sledována pro kandidáty na listině v případě stran, které jsou zastoupeny v Poslanecké sněmovně a ostatních politických subjektů.

Tabulka 8 Variační koeficient-volby do místního zastupitelstva 2014 (obce okresu Benešov)

Obec	Kandid. subjekty	Zapsaní voliči	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Benešov	8	13 276	0,07	0,12	0,17	0,27	0,28	0,31	0,21		
Bílkovice	2	176	0,20	0,24							
Blažejovice	2	97	0,14								
Borovnice	1	72	0,03								
Bukovany	3	596	0,07	0,18							
Bystřice	6	3 467	0,29	0,36	0,26	0,41	0,45	0,43			
Čechtice	2	1 145	0,14	0,42							
Čerčany	4	2 180	0,18	0,20	0,21						
Český Šternberk	3	120	0,17	0,15							
Čtyřkoly	1	479	0,06								
Děkanovice	1	54	0,09								
Divišov	5	1 261	0,32	0,42	0,54	0,35	0,41				
Dolní Kralovice	3	730	0,33	0,55	0,55						
Drahňovice	2	64	0,02	0,07							
Heřmaničky	4	565	0,14	0,23	0,15	0,20					
Hradiště	1	26	0,12								
Hulice	1	249	0,12								
Hvězdonice	2	255	0,33	0,30							
Chleby	3	47	0,21								
Chlístov	1	261	0,06								
Chlum	1	117	0,21								
Chocerady	2	974	0,11	0,31							
Chotýšany	3	414	0,18								
Chrášťany	1	179	0,12								
Jankov	5	686	0,51	0,56	0,31	0,30	0,42				
Keblov	2	151	0,19	0,18							
Kondrac	3	387	0,35	0,39	0,19						
Kozmice	3	234	0,34								
Krhanice	1	740	0,07								
Krňany	2	334	0,17								
Křečovice	3	597	0,37	0,28	0,37						
Křivsoudov	1	343	0,16								
Kuňovice	1	62	0,17								
Lešany	3	546	0,30	0,34	0,28						
Libež	2	144	0,18	0,11							
Litichovice	2	55	0,15	0,12							
Louňovice p. Bl.	1	568	0,07								
Lštění	1	314	0,19								
Maršovice	4	598	0,38	0,52	0,60	0,26					

Miličín	4	711	0,44	0,62	0,62	0,63						
Miřetice	3	129	0,37	0,63	0,28							
Mrač	1	624	0,09									
Načeradec	5	871	0,14	0,17	0,32	0,24	0,37					
Nespeky	5	507	0,12	0,24	0,31							
Netvořice	2	919	0,12	0,28								
Neustupov	6	430	0,54	0,43	0,66	0,25	1,16					
Neveklov	8	2 071	0,46	0,43	0,70	0,38	0,33	0,65	0,79			
Olbramovice	4	968	0,28	0,35	0,48	0,27						
Ostředek	2	278	0,06	0,17								
Pavlovice	1	163	0,12									
Popovice	2	238	0,10	0,23								
Poříčí nad Sázavou	7	944	0,35	0,38	0,60	0,93	1,10	1,21				
Postupice	2	976	0,13	0,17								
Pravonín	4	447	0,24	0,32	0,76	0,23						
Přestavky u Čerčan	1	277	0,15									
Psáře	1	116	0,14									
Pyšely	5	1 333	0,16	0,10	0,15	0,46	0,67					
Rabyně	2	227	0,13	0,2								
Radošovice	4	269	0,06									
Rataje	1	146	0,04									
Ratměřice	1	239	0,07									
Římovice	1	171	0,23									
Sázava	7	3 057	0,24	0,29	0,25	0,4	0,33	0,28				
Slověnice	1	33	0,21									
Smilkov	1	221	0,10									
Snět	1	87	0,17									
Soutice	2	228	0,05	0,05								
Struhařov	1	619	0,06									
Střeziměř	2	252	0,09	0,16								
Studený	1	84	0,27									
Šetějovice	2	47	0,11	0,6								
Tehov	1	255	0,08									
Tisem	2	178	0,21	0,43								
Trhový Štěpánov	10	1 049	0,67	0,34	0,58	0,74	0,65	0,91	0,75	0,75	0,67	
Třebešice	1	69	0,12									
Týnec nad Sázavou	10	4 500	0,35	0,38	0,4	0,45	0,34	0,38	0,3	0,43	0,61	
Václavice	3	425	0,34	0,30	0,49							
Velíš	12	271	0,12									
Vlašim	7	9 271	0,12	0,25	0,18	0,25	0,35	0,29	0,41			
Vojkov	2	438	0,37	0,21								
Votice	9	3 694	0,24	0,27	0,46	0,4	0,44	0,49	0,44	0,38	0,46	
Vracovice	1	303	0,24									

Vrchotovy Janovice	3	769	0,22	0,33	0,3						
Všechlapy	1	75	0,14								
Vysoký Újezd	2	164	0,16	0,38							
Xaverov	1	43	0,28								
Zdislavice	7	458	0,25	0,56	0,7	0,31					

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní výpočet.

Pozn.: Do výběru nebylo zahrnuto celkem 27 obcí. V těchto obcích kandidovali pouze samostatně kandidující nezávislí kandidáti.

Variační koeficienty jsou uvedeny u stran, které získaly alespoň jeden zastupitelský mandát. Koeficienty byly dále vypočítány z hlasů pro kandidáty, maximálně za počet kandidátů, který odpovídá počtu rozdělovaných mandátů ve volebním obvodu. Pokud by do výpočtu byli zahrnuti kandidáti, kteří kandidovali z nižší pozice na listině než je počet rozdělovaných mandátů, docházelo by ke zkreslení výsledků, konkrétně by se hodnota koeficientu zvýšila, čímž by vznikl předpoklad, že jsou stany méně podporovány jako celek.

Variační koeficienty jsou v tabulce řazeny podle pořadí ve volbách. Tučně zvýrazněné výsledky značí parlamentní strany. Parlamentní strany jsou ty, které byly v době komunálních voleb zastoupeny v Poslanecké sněmovně.

Hodnota koeficientu ve výši 0,2 a méně je považována za velmi nízkou, větší jak 0,2 až 0,3 za nízkou, větší než 0,3 až 0,4 za střední a větší než 0,4 za vysokou.

5. Výsledky a diskuze

Průměrná hodnota variačního koeficientu pro okres činí 0,32 (do analýzy nejsou zahrnuta města nad 10 000 obyvatel – Benešov a Vlašim). U měst nad 10 000 obyvatel průměrná hodnota koeficientu činí 0,22. Volební chování nabízejících se technik hlasování se liší v závislosti na velikosti obcí. Nejpoužívanější technikou volby je pravděpodobně podpora listiny jako celku a v případě velkých a středních měst je tato výše zmíněná technika používanější. Při analýze dat je nutné brát v potaz, že u malých obcí je počet hlasů rozdělovaných v obvodech malý, což může vést k větším rozdílům mezi kandidáty a tím pádem také k větším hodnotám variačního koeficientu. Naopak se ale hodnoty variačního koeficientu snižují na základě malého počtu kandidátů (čím méně kandidátů, tím mají voliči menší motivaci panašovat). Výsledky komparace jsou tedy zkreslené nepatrně.

Obce lze rozdělit dle kritéria počtu kandidujících subjektů. Na první pohled je viditelné, že obce, kde získalo mandát více jak pět politických subjektů, dosahují variační koeficienty vyšších hodnot oproti obcím, kde kandiduje méně politických subjektů. Pokud

nejdou brána v úvahu města s počtem obyvatel vyšším než 10 000, tak pět a více volebních stran kandidovalo v roce 2014 celkem v 15 obcích okresu. Na základě voleb u 12 z nich také získalo alespoň pět stran zastoupení v místním zastupitelstvu. V těchto zmíněných obcích dosahuje pouze pět politických subjektů hodnoty variačního koeficientu nižší než 0,20. Z celkového počtu 77 případů získává nízké hodnoty koeficientu pouze 12 politických subjektů. Naopak vysokých hodnot koeficientu dosahuje nadpoloviční většina kandidujících stran, celkem 41 případů.

Zbývají tři obce, kde sice kandidáti složili pět a více listin, ale mandát získalo méně jak pět volebních stran. Z celkového počtu osmi kandidujících subjektů dosahují velmi nízké hodnoty dva subjekty, dvě hodnoty koeficientu jsou nízké, dvě vysoké a zbytek střední. Je zřejmé, že podle samotného počtu kandidujících subjektů nelze identifikovat podobu místního politického prostředí. Více kandidujících politických subjektů nemusí poukazovat na pluralitní život obce a naopak.

Málo obce okresu, kde kandiduje více jak jeden politický subjekt a maximálně však čtyři, lze podle formy převažujícího volebního chování zařadit k jednomu ze tří typů volebního chování. Těchto malých obcí se v okrese Benešov nachází celkem 39. První typ se charakterizuje stranickou volbou. Strany, které kandidovaly v těchto obcích, dosahují velmi nízkých nebo nízkých hodnot variačního koeficientu. K tomuto typu lze ze sledovaného souboru přiřadit celkem 20 obcí. Je možné předpokládat, že strany jsou zde spojovány s lokálně významným politickým tématem a voliči své politické zájmy spojují s některou místní volební stranou. Tyto strany lze nazvat politicky klíčové. K těmto případům lze také přiřadit ještě čtyři obce, ve kterých alespoň dvě kandidující strany dosahují nízké nebo velmi nízké hodnoty variačního koeficientu a zároveň alespoň jedna další strana dosahuje střední nebo vysoké hodnoty koeficientu. I v tomto případě lze chápat strany s nízkými hodnotami koeficientu jako politicky klíčové. Voliči tyto strany volí jako celek. U ostatních stran je předpokládána větší míra personální podpory (koeficient je vyšší než 0,3). Strany s nízkou hodnotou variačního koeficientu, tzv. relevantní, bývají stranami s největší voličskou podporou, která bývá dlouhodobá.

Druhý typ se vyznačuje tím, že volebně úspěšné strany mají střední nebo vysoké hodnoty variačních koeficientů. To znamená, že úloha stran je menší a politický proces má větší personální charakter. Obcí tohoto typu jsou celkem tři.

Poslední typ volebního chování lze najít celkem v 12 obcích. V tomto typu kandidují dvě až čtyři volebně úspěšné strany a z těchto stran dosahuje pouze jediná strana nízké nebo velmi nízké hodnoty variačního koeficientu. V pěti případech je tato strana volebně neúspěšnější. V těchto obcích je politický život spojen s jedním kandidujícím subjektem a stranický systém lze zde chápat jako umírněný. Ve zbývajících obcích se strana s nízkými hodnotami koeficientu na prvním místě neobjevuje.

Ve sledovaném souboru lze najít obce, kde kandiduje pouze jeden politický subjekt. Tyto obce tvoří specifickou skupinu a celkem se jedná o 30 případů. Pluralitní prostředí se zde identifikuje pouze v personální rovině. Voliči v rámci voleb obvykle podporují stranu jako celek. Ve všech případech dosahují koeficienty v obcích velmi nízké nebo nízké hodnoty. Jedná se o případy, kdy se politický život v obci označuje jako umírněný. Tento případ je podobný třem výše zmíněným případům třetího typu. Rozdíl spočívá v tom, že zde chybí další strany s menší podporou celé listiny.

U obcí s počtem obyvatel vyšších jak 10 000 nemá příliš smysl sledovat vztah mezi počtem kandidujících subjektů a hodnotami variačních koeficientů. Počet sestavených listin je v obou případech velký, konkrétně sedm kandidujících subjektů. Na první pohled je patrné, že občané v těchto velkých městech u voleb do zastupitelstev podporují listinu volebních stran jako celek. Pouze v jednom případě dosáhla strana, která získala zastoupení ve větším městě, variačního koeficientu vysoké hodnoty. Střední hodnota byla vypočtena pouze ve dvou případech a ve většině případů byla vypočtena velmi nízká nebo nízká hodnota variačního koeficientu. Avšak jedná se pouze o dvě města v okrese Benešov, u kterých lze hodnotit výsledky pro města nad 10 000 obyvatel, výběrový soubor je tedy velmi malý.

V případě komunálních voleb bývá poukazováno na význam nezávislých a na menší zastoupení politických stran. Při analyzování výsledku je na první pohled zřejmé, že národní politické strany nemají v komunálních volbách významné rozhodující postavení. V okrese Benešov kandiduje alespoň jedna parlamentní strana v 22 obcích, což je pouze 25 %. Ve 27 obcích (jedná se o malé obce) okresu dokonce kandidovali pouze samostatní nezávislí kandidáti. Tyto obce nebyly do výpočtu variačních koeficientů zahrnuty. Z komparace průměrných hodnot variačních koeficientů vyplývá, že parlamentní strany i ostatní politické strany získávají podporu celé listiny. Národní relevantní (parlamentní)

strany dosahují průměrné hodnoty koeficientu 0,33 a v případě ostatních kandidujících politických stran dosahuje hodnota variačního koeficientu 0,31. Parlamentní strany výběrového souboru získávají více podporu jednotlivých kandidátů než ostatní volební strany, rozdíl je však nepatrný. V obcích, kde kandidují parlamentní strany, je místní stranický systém tvořen více než jednou touto stranou, konkrétně ve 13 obcích (59%). Ve čtyřech případech je možné se setkat s výhradně kandidaturou parlamentních stran. Nejtypičtější hlasovací lístek v obcích okresu Benešov tvoří neparlamentní politická uskupení. Při zhodnocení výsledku vypočtených variačních koeficientů lze učinit závěr, že občané okresu více upřednostňují volbu celé listiny před křížkováním jednotlivých kandidátů a to bez přihlédnutí k podporovanému politickému subjektu. Tento závěr je platný i pro nejvíce zastoupené parlamentní strany. Nejčastěji zastoupená parlamentní strana v okrese je KDÚ-ČSL a její průměrná hodnota variačního koeficientu je 0,34. Druhou nejčastěji zastoupenou národní stranou v obci je ČSSD a třetí ODS. Průměrná hodnota jejich variačního koeficientu dosahuje podobných hodnot, ČSSD 0,32 a ODS 0,34.

6. Závěr

Cílem práce bylo posoudit využitelnost preferenčních hlasů pro kandidáty od voličů v komunálních volbách při interpretaci výsledků voleb a volebního chování. Je zřejmé, že podpora celé listiny je v případě komunálních voleb nejčastěji využívanou technikou volby. Tento závěr platí jak pro malé obce okresu Benešov, tak i pro města nad 10 000 obyvatel, kdy je tato technika o něco málo používanější.

Dalším kritériem analýzy byl také počet kandidujících subjektů. V případě malých obcí okresů nelze vysledovat vztah mezi počtem kandidujících subjektů a technikou používané volby. Vyšší počet kandidujících subjektů nemusí znamenat pluralitní prostředí obce a naopak (vyšší počet kandidujících subjektů neznámá, že je více upřednostňována personální volba). Pro střední a velká města je vysoký počet kandidujících subjektů charakteristický. V těchto městech je ve většině případů volební rozhodnutí spojováno s podporou listiny jako celku.

V komunálních volbách bývá poukazováno na význam nezávislých a na menší zastoupení parlamentních stran. V případě okresu Benešov se tento předpoklad potvrdil. Ve většině obcí okresu Benešov parlamentní strany nekandidují, dokonce ve 27 případech kandidovali pouze nezávislí samostatní kandidáti. Nejtypičtější hlasovací lístek v obcích okresu Benešov tvoří neparlamentní politická uskupení. Z jednoduché komparace průměrných hodnot variačních koeficientů vyplývá, že voliči okresu upřednostňují volbu celé listiny a to bez přihlédnutí k podporovanému politickému subjektu (parlamentní x neparlamentní). Toto tvrzení platí jak pro malé obce, tak i střední a velká města.

Malé obce okresu (kandiduje zde jeden až čtyři subjekty) lze rozdělit do tří typů volebního chování. První typ je charakteristický stranickou volbou, kdy lze tyto strany považovat za politicky klíčové. K tomuto typu lze přiřadit většinu malých obcí. Strany s nízkou hodnotou variačního koeficientu, tzv. relevantní, bývají stranami s největší voličskou podporou, která bývá dlouhodobá. Druhý typ obcí je charakteristický tím, že volebně úspěšné strany mají větší personální podporu a úloha stran je menší. Ve třetím typu kandidují dva až čtyři kandidující subjekty a pouze jeden z nich je podporován jako celek. V těchto obcích je politický život spojen s jednou stranou a o stranickém systému lze uvažovat jako o umírněném. Tomuto typu je podobná specifická skupina obcí, kde kandiduje pouze jeden subjekt. Tento subjekt je ve všech případech podporován jako celek a politický život v obci je považován za umírněný.

Veškeré tyto výsledky studie lokální politiky mají omezenou platnost z důvodu, že se vztahují pouze na obce okresu Benešov. Výsledky nelze zobecňovat v rámci české komunální politiky. Proto je i v budoucnu důležité tyto teorie ověřovat a provádět výzkumy vedoucí k pochopení chování lokálního demokratického prostoru.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1. Literatura

BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky*, vydavatelství Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2908-4.

BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 2012, 48(4)2, s. 613-640. ISSN 0038-0288.

ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-3061-5.

ČMEJREK, Jaroslav a kol. *Moderní společnost a problémy politiky*. 3. vydání. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2010. 304 s. ISBN 978-80-213-0841-1.

ČMEJREK, Jaroslav; KOPŘIVA, Radek. *Základy veřejné správy*, Česká zemědělská univerzita v Praze, 2010, ISBN 978-80-213-1626-3

JÜPTNER, P. Konfrontace teorie koalic s lokální politikou. In *Koalice a koaliční vztahy*. Ed. CABADA, L. Plzeň: Aleš Čeněk. 2006. ISBN 80-7380-004-7.

KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*. 2012, Vol. 4, no. 3, s. 315-333. ISSN 1803-8220.

KOPŘIVA, R. – ČOPÍK, J. Sociální struktura a její projekce do volebního chování v komunálních volbách – případová studie města Žatce. *Auspici.*, 2011, roč. 8, č. 2, s. 150-157. ISSN: 1214-4967.

KOPŘIVA, R. Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách. *Acta Politologica*. 2010, Vol. 2, no. 3, s. 3-16. ISSN 1803-8220.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Sociologické nakladatelství: Praha, 1997. 275 s. ISBN 80-85850-22-2

ŠEDO, J. Preferenční hlasy v komunálních volbách: zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*. 2009, Vol. 1, no. 3, s. 344-365. ISSN 1803-8220.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí

7.2. Internetové zdroje

Český statistický úřad [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Český statistický úřad, *Výsledky voleb a referend* [online]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

ČSÚ, Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Benešov*. [online]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_benesov

ŠÁMALOVÁ, A. *Sociálně demografická analýza pro potřeby komunitního plánování sociálních a návazných služeb okresu Benešov*. [online]. 2014, 52 s. Dostupné na http://www.benesov-city.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=219&id_dokumenty=27853